

Årsrapport 2016

Agder og Telemark biskop og
Agder og Telemark bispedømmeråd

Forsidebilde: Fra Velkomstsenteret for flyktninger i Domkirken menighetshus i Kristiansand.

INNHALDSFORTEGNELSE

DEL I. LEDERS BERETNING	7
Generelle trekk.....	7
Gudstjenestene og menighetsliv.....	7
Dåp og trosopplæring.....	8
Kirken og samfunnet.	8
Prestetjenesten	9
Økonomisk resultat.	9
Veien videre.....	10
Oppsummering.....	10
DEL II. INTRODUKSJON TIL VIRKSOMHETENS HOVEDTALL	11
Omtale av virksomheten og samfunnsoppdraget.....	11
Overordnet mål	11
Samarbeid med andre	12
Omtale av organisasjonen	12
Ledelsesstruktur	12
Tall på tilsatte og årsverk fordelt på prestatjenesten og annen virksomhet.	12
Lokalisering.....	13
Presentasjon av utvalgte hovedtall	13
Volumtall	14
Nøkkeltall fra regnskapet	14
DEL III. ÅRETS AKTIVITETER OG RESULTATER.....	15
Samlet (overordnet) vurdering av resultater, måloppnåelse og ressursbruk.....	15
Gudstjenesteliv.....	17
Gudstjenestedeltakelse	17
Gudstjenestedeltakelse.....	18
Gudstjenestetilbudet.....	19
Gudstjenesteforordning	20
Dåp og trosopplæring.....	Feil! Bokmerke er ikke definert.
Dåp	20
Døpte fødselstall og medlemmer / tilhørige	20
Trosopplæring.	21
Godkjenning av lokale planer	21

Omfanget i trosopplæringstilbudet.....	21
Oppslutningen om trosopplæringstiltakene	21
Deltakelse nasjonale breddetiltak.....	21
Dåpssamtale:	22
4-årsbok:.....	22
6-årstiltak:.....	22
Tårnagenthelg:	22
Lys våken:	22
Etter konfirmasjon.....	22
Erfaringer fra trosopplæingsreformen i 2016	23
Konfirmasjon	23
Kirkelig undervisning	23
Fagdager	23
Kirke – skole.....	24
Kirke og samfunn.....	24
Diakoni.....	24
Diakonien år	24
Nye landsmenn.....	25
Rett til egen trosutøvelse	25
Kirke og kultur	25
FAGDAGER:.....	26
Pilegrimsarbeidet.	27
Misjon og dialog	27
Vennskapsavtale el-qussia og mar bispedømme I egypt og agder og telemark bispedømme.	27
Inkluderende kirkeliv for funksjonshemmede	28
Rekruttering og frivillighet	28
Informasjon og IKT- utvikle velfungerende hjemmesider	29
Informasjon	29
Kommunikasjonsplan	29
Nytt profileringsmateriell	30
Sosiale medier	30
Intranett – tilslutning fra andre fellesråd og menigheter	30
Intranett som informasjonskanal fra kirkerådet	30
Intern bruk av intranett til arbeidsrom og dokumentarkiv på intranett.....	30

Kirkebygg	30
Mandal Kirke.....	31
Vigmostad kirke	31
Nytt kirkesenter i Lyngdal.....	31
Ny kirke på Flekkerøy planlegges	31
Østre Porsgrunn kirke.....	31
Ungdomsarbeid	31
Ungdommens år	33
Nettverk.....	33
Teamtjeneste.....	33
Ungdomsdemokrati.....	33
Ungdom 18 – 30	33
Prestetjenesten	33
Rekruttering.....	33
Vikartjeneste og enkelttjenester.....	34
Bortfall av bopliksordningen	35
Innføring av arbeidstid for prester	35
Etter- og videreutdanning	36
Arbeidsveiledning.....	36
Ledelse av prestatjenesten.....	36
Del IV STYRING OG KONTROLL	37
Risikostyring	37
Oppfølging av eventuelle revisjonsmerknader fra Riksrevisjonen.....	37
Eventuelle vesentlige endringer i opplegget for styring og kontroll, som avdekket styringssvikt, feil eller mangler.....	37
Fellesføringer fra KMD jf. tildelingsbrevet.	37
Sykefravær.....	38
Likestilling	38
Etnisitet, Religion, nedsatt funksjonsevne	40
Likestilling på bakgrunn av religion.	40
LIKESTILLING PÅ BAKGRUNN AV FUNKSJONSNEDESETTELSE.	40
HMS/arbeidsmiljø.....	40
Mål for HMS-arbeidet i bispedømmet	40
Tiltak	40

Resultat.....	40
Del V. VURDERING AV FRAMTIDSUTSIKTER	42
en landsdekkende, lokalt forankret kirke.....	42
en oppslutning som bekrefter dens karakter som folkekirke.	42
formidle evangelisk-luthersk tro og tradisjon og tilby trosopplæring til alle døpte barn.....	42
organisert i samsvar med demokratiske prinsipper og verdier.	42
Skape gode arbeidsvilkår og rekruttere nye medarbeidere.....	43
Økonomiske rammebetingelser.	43
VI Årsregnskapet 2016.....	43
Ledelseskommentar	43
FORMÅL.....	43
BEKREFTELSE	44
VURDERING AV VESENTLIGE FORHOLD	44
TILLEGGSOPPLYSNINGER.....	44
Prinsippnote til årsregnskapet	45
Bevilgningsrapporteringen	45
Artskontorapporteringen	45

DEL I. LEDERS BERETNING

Agder og Telemark biskop og Agder og Telemark bispedømmeråd har som mål at Den norske kirke framstår som en bekjennende, tjenende, misjonerende og åpen folkekirke i bispedømmet. Med utgangspunkt i vårt visjonsdokument ønsker vi å være en kirke der: Gudstjenestelivet blomstrer, flere søker dåp og trosopplæring, folkekirken engasjerer seg i samfunnet og der flere får lyst til å arbeide i kirken.

GENERELLE TREKK

Året 2016 har vært nok et år med både utfordringer og mye å glede seg over. Agder og Telemark har mange svært dyktige og dedikerte medarbeidere. Samtidig viser statistikken en fortsatt negativ trend. De aller fleste tallene viser en nedgang i aktivitet. Slik sett er vi en del av det store bildet som preger de store kirkene i Norden og Vesten.

Virksomhetsåret 2016 har vært preget av mange parallelle prosesser samtidig. Det har vært betydelige endringer i rammebetingelsene for prestene. Vi har måttet gjennomføre betydelige stillingsreduksjoner. Vi har forberedt og gjennomført virksomhetsoverdragelsen og planlagt og forberedt reformasjonsjubileet i 2017. Fra 01.01.2016 er også antall sokn redusert fra 135 til 118.

I likhet med andre deler av landet har blant annet medlemstallet gått tilbake som følge av et høyt antall utmeldinger, men også antall innmeldinger er vesentlig høyere enn tidligere år. Det gjennomsnittlige gudstjenestebesøket har over flere år holdt seg stabilt på rundt 100, men vi registrerer en større reduksjon i gudstjenestebesøk på søn- og helligdager. Dette viser at en større del av aktiviteten i menighetene flyttes fra søndag til andre dager i uka, og vårt inntrykk er at aktiviteten på ukedagene er økende. Også andre endringer i statistikkgrunnlaget må sees i sammenheng med strukturelle endringer i bispedømmet. På diakonifeltet er antall sokn med vedtatt diakoniplan redusert. Dette skyldes først og fremst at antall sokn er redusert fra 135 til 118.

Det skal heller ikke legges skjul på at saken om innføring av vigselsturgi for likekjønnede har skapt uro i menighetene på enkelte steder i bispedømmet. Det er også grunn til å tro at dette har ført til en del utmeldelser og også passivisering av en del frivillige. I denne saken er det store geografiske forskjeller i vårt bispedømme. De sterkeste reaksjonene har vært i deler av de indre bygder særlig vest i bispedømmet. Andre steder har det vært lite debatt og uro.

Det generelle bildet fra visitasene er at det er svært gode relasjoner mellom menighetene og kommunen. Det faktum at kirken nå skilles fra staten har ikke ført til at kirken er blitt mindre aktuell for kommunene. Kirken står sterkt i politikernes og innbyggernes bevissthet og tilfredsheten over den lokale kirke er høy. Kirken er for eksempel etterspurt når det gjelder inkludering av våre nye landsmenn, og andre viktige samfunnsoppgaver. Og det gis gode tilbakemeldinger på det store frivillige engasjementet som er vist fra kirkens side blant annet i forhold til aktiviteter for ungdom, og omsorg og tilrettelegging for flyktninger og asylsøkere.

GUDSTJENESTENE OG MENIGHETSLIV.

Nedgangen fra 2015 til 2016, er ikke dramatisk, men sett over tid er det viktig at vi arbeider enda mer målbevisst for å snu denne utviklingen. Reduksjonen i antall gudstjenestebesøk og antall guds-

tjenester må også sees i sammenheng med mindre bevilgninger og reduksjon antall prestestillinger. Samlet antall gudstjenester pr. prest på søn- og helligdager øker fra 39,7 i 2015 til 40,8 i 2016.

Det er også et spørsmål om hvor mye av reduksjonene i aktiviteter knyttet til søndagene som skyldes weekendsamfunnet og ikke at de aktive gudstjenestedeltagerne nødvendigvis er blitt færre. Mye av menighetens aktiviteter skjer nå mer midt i uka enn i helgene. Denne endringen fanger ikke statistikkene godt nok opp. Gjennomsnittlig antall nattverdeltagere har holdt seg stabilt over flere år og viser nå en liten økning. Det er gledelig.

Det hører også med til bildet at en by som Kristiansand, skiller seg positivt ut i forhold til andre storbyer i Norge. På tross av svært mange aktive frikirker, er det også høy aktivitet i menighetene i Kristiansand, blant annet med god oppslutning om gudstjenestene og et stort frivillig engasjement i barne- og ungdomsarbeidet. Også på det diakonale feltet kan Kristiansand vise til stor aktivitet. Gledelig er det da å se hvor høyt Kristiansand kommune verdsetter ungdomsarbeidet og ikke minst diakonien. Før jul i 2016 bevilget kommunestyret 1 million kroner ekstra til diakonstillinger.

Et viktig bidrag for å styrke bredden i menighetsarbeidet og rekrutteringen framover har vært satsingen på Ungdommens år i 2016-17. Det er for tidlig å trekke noen endelig konklusjon, men ting tyder på at dette har vært et nødvendig bidrag for å styrke ungdomsarbeidet i menighetene. Noen steder er det god aktivitet, men i alt for mange menigheter er det lite eller ikke noe ungdomsarbeid. Her er det viktig med en stor satsing over lang tid for igjen å få et levende ungdomsarbeid i alle menighetene.

Vi noterer også at der hvor menigheten enten har eller bygger nye og gode tidsmessige lokaler skjer det noe positivt med menighetslivet. Åpningen av Lyngdal menighetscenter er et godt eksempel på dette. Tre nye (eller kraftig ombygde) kirker er under planlegging, i tillegg til flere menighetsbygg. Dette vil ha en positiv innvirkning på menighetslivet.

DÅP OG TROSOPPLÆRING

Det er en negativ utviklingen med tanke på antall døpte, mens dåpsprosenten av antall ettåringer er på sammen nivå som i 2015. Ser vi på antall tilhørige i ulike årskull, er tendensen at færre av kirkens medlemmer døper sine barn. Dette er en utfordring for kirken fordi rekrutteringsgrunnlaget til kirkens trosopplæring svekkes. I 2017 vil vi igjen sette fokus på denne utfordringen for om mulig å kunne snu denne trenden.

Agder og Telemark bispedømme har det høyeste antall gjennomsnittlige timer i trosopplæringen i hele landet. Vi har også den høyeste prosentvise oppslutningen på de fleste trosopplæringstiltak. Det er stort lokalt engasjement mange steder og mange frivillige deltar i dette viktige arbeidet. Men vi har fortsatt utfordringer og et stort utviklingspotensial. Ikke minst gjelder dette tilbudet til ungdom fra 15 til 18 år. Dette er en utfordring vi har startet arbeidet med å møte.

KIRKEN OG SAMFUNNET.

Det er gledelig å merke at den diakonale aktiviteten er økt. Diakonien er en bærebjelke i bispedømmet. Det er viktig at den får et løft. Mange menigheter har også svart på den store tilstrømningen av flyktninger med å lage velkomstsenterer og å samle inn penger til dette arbeidet. På steder hvor dette arbeidet har kommet i gang, er det et stort engasjement fra mange frivillige.

PRESTETJENESTEN

Også 2016 har vært preget av forberedelsen til virksomhetsoverdragelsen. Gjennom prosesser gjennomført lokalt har vi forsøkt å ivareta arbeidstakernes rett til medbestemmelse og informasjon, for å skape trygghet og forutsigbarhet rundt de forestående endringene. Det har videre vært brukt mye tid på teknisk tilrettelegging i form av innføring i nye datasystemer, økonomirutiner mv. og gjennomføring av samtaler med den enkelte medarbeider. En medarbeider som er embetsmann valgte å ikke bli overført til det nye rettssubjektet. Det har vært utfordrende å få nok tid til å gjennomføre andre prosjekter for å videreutvikle den ordinære kirkelige virksomheten på en god måte, samtidig som ressurser og fokus har vært rettet inn mot forvaltningsreformen.

2016 har vært det første året med arbeidstidsavtalen. Boplikten er opphevet og mye tid er brukt på å forberede virksomhetsoverdragelsen. På grunn av dårligere økonomi, har vi i 2016 redusert med fem prestestillinger. Tatt i betraktning av omfanget på endringene, har prestene klart å bevare fokus på tjenesten. Tilbakemeldingene på det omfattende videreutdanningskurset om Luther, har vært med å påvirke i en god retning. Dette har også gitt våre medarbeidere en god plattform i forberedelsene av reformasjonsjubileet i 2017.

Når det gjelder rekruttering til stillinger, ser vi at vi har fått mange svært dyktige unge prester. Ved en mer proaktiv holdning har vi også klart å rekruttere dyktige prester også til griseområder. Vi har ved utgangen av året ingen ubesatte stillinger. Samarbeidet mellom bispekontor og prostene er tett og godt. Innføringen av de nye ordningene har derfor kunne gjøres uten mye støy og uro og vi har ikke hatt noen store og krevende personalsaker på tross av alle endringene i 2016.

Det er vårt mål å skape gode arbeidsvilkår for våre tilsatte og legge til rette for meningsfylte og utviklende arbeidsoppgaver for den enkelte medarbeider. Det er et tett og godt samarbeid med arbeidstakerorganisasjonene og vernetjenesten fungerer som en god ressurs i forhold til utvikling av arbeidsmiljøet. Vi har videre en målsetting om at kirken skal være tilstede og dekke medlemmenes behov for prestetjenester i hele bispedømmet. I 2017 forbereder vi et prosjekt med tanke på å utvikle nødvendige rekrutteringstiltak. Dette omtales nærmere under framtidsutsikter i del V.

Bispedømmerådet har i 2016 fortatt tilsetting av 12 prester i fast stilling. Av disse var det 1 kvinne. I 2016 ble det ordinert 7 nye prester hvorav 4 kvinner. Vi rekrutterer mange unge prester til vårt bispedømme. Vi tror at dette er resultat av den bevisste rekrutteringspolitikken vi har gjennomført de siste årene.

ØKONOMISK RESULTAT.

Netto tildeling for 2016 var på 112 784 000 mot kr 108 121 000 i 2015. Økningen på kr 4 663 000 eller 4,3 % har i hovedsak sammenheng med lønnsøkning og endrede arbeidsvilkår for presteskaper. Ved utgangen av 2016 var det et samlet merforbruk på kr. 1 264 349 i forhold til årets budsjett og samlet tildeling fra departementet. Merforbruket må dekkes inn over ordinær drift i 2017. Dette utgjør 1,1% av samlet netto tildeling. Som følge av reduserte bevilgninger har det vært nødvendig å redusere driften med 5 årsverk på prestekapitlet og 1,2 årsverk på administrasjonskapitlet. Årsaken til overskridelsen var at det tok noe tid å få effektivisert denne nedbemanningen.

Utfordringene i forhold til omleggingen av rammevilkårene for prestetjenesten og gjennomføring av nødvendige kutt av prestestillinger er hva dette vil bety for menighetsliv og den kirkelige virksomheten framover. Målet er fortsatt å kunne være en landsdekkende kirke.

VEIEN VIDERE

For igjen å skape vekst, ønsker vi i fremtiden å fokusere enda mer på forkynnelsen. I 2017 og 2018 vil det derfor bli økt fokus på prestene som forkynnere. Alle prestene vil være med på kurset fra MF «Hvordan snekre en preken». Biskopen vil i forkant av dette besøke alle prostiene for å snakke om forkynnelsen og hvordan den kan være med å bygge menighet.

En annen nøkkelfaktor for å snu trendene vil bli å være enda mer bevisst på å utvikle relasjonsbyggingen. Når boplikten er opphevet og innføringen av arbeidstid har skjedd, blir det ekstra viktig hvordan vi bruker ressursene og at relasjonen til menighet og lokalsamfunn ikke svekkes, men styrkes.

De stramme økonomiske rammene gjør at nedbemanningen i presteskaper, vil fortsette også i 2017. Dette gjør at vi vil intensivere arbeidet med ordningen med leke gudstjenesteledere. Vi trenger flere, ikke færre gudstjenester for å skape engasjement i menighetene. Økt satsing på givertjeneste vil også være et nøkkelord med tanke på fortsatt å kunne opprettholde en nødvendig betjening i alle deler av bispedømmet og på den måten innfri målsettingen om å være en landsdekkende kirke.

Endringen i folks levevaner med hensyn til reiser, hytter m.m. gjør at vi må tenke nytt på en del områder. Vi er derfor inne i prosesser for å se om vi kan finne måter å være kirke på som gjør at det fortsatt vil være attraktivt å være prest i utkantområder slik at vi kan rekruttere til kirkelig tjeneste og være kirke også der hvor folk har sine hytter. Et prøveprosjekt i Øvre Telemark har vært vellykket i med tanke på dette.

De teologiske uenighetene som har preget kirken de siste årene trenger også i 2017 å bli møtt med klokskap, åpenhet og samtaler for å kunne samle flest mulig rundt målet om å skape mer himmel på jord.

OPPSUMMERING

På tross av de utfordringer som er nevnt, er det all grunn til å se på fremtiden med optimisme. Kirkens budskap er ikke mindre aktuelt nå enn tidligere. Ansatte og frivillige i Agder og Telemark har gjort en fremragende jobb, og det er grunn til å tro at de vil gjøre det også i 2017.

Kristiansand, 28.februar 2017

Stein Reinertsen
Biskop

Jan Olav Olsen
Bispedømmerådets leder

DEL II. INTRODUKSJON TIL VIRKSOMHETENS HOVEDTALL

Omtale av virksomheten og samfunnsoppdraget

Agder og Telemark bispedømmeråd og Agder og Telemark biskop var fram til og med 2016 underlagt Kulturdepartementet, og var i avgrensede saker underlagt Kirkemøtet/ Kirkerådet. Fra 01.01.2017 er virksomhetsansvaret overført fra Staten til retts-subjektet Den Norske kirke v/Kirkemøtet og Kirkerådet

Agder og Telemark bispedømme er et av 11 bispedømmer i Norge. Bispedømmerådet har 10 medlemmer som sammen med de andre bispedømmerådene utgjør Kirkemøtet. Biskopene utgjør tilsammen Bispemøtet som ledes av bispemøtets preses.

Myndighet og ansvarsområde for biskop og bispedømmeråd følger blant annet av Kirkeloven, Gravferdsloven, Tjenesteordning for biskoper, økonomi- og virksomhetsinstruksen og tildelingsbrevet fra Kulturdepartementet.

Bispedømmet blir ledet av to organ – biskopen og bispedømmerådet, som har felles administrasjon i Kristiansand.

Bispedømmerådet skal ha sin oppmerksomhet på alt som kan bli gjort for å vekke og nære det kristelige liv i menighetene. Rådet skal og fremme samarbeid mellom de enkelte menighetsråd og andre lokale arbeidsgrupper innen bispedømmet. Bispedømmerådet fordeler statlige tilskudd til trosopplæring og særskilte stillinger innen kirkelig undervisning og diakoni. Bispedømmerådet kan opprette og nedlegge stillinger innenfor tildelt ressursramme. Bispedømmerådet tilsetter proster, menighetsprester og fengselsprester. I tillegg er bispedømmerådet arbeidsgiver for de tilsatte på bispedømmekontoret.

Biskopen leder prestatjenesten og har tilsynsansvar med menighetene og de ansatte.

OVERORDNET MÅL

Bispedømmerådet og biskopen har lagt til grunn de mål og føringer som er gitt av departementet, Kirkemøtet og Kirkerådet. Visjonsdokumentet og virksomhetsplanen for Agder og Telemark bispedømme ligger også til grunn for virksomhetens aktiviteter.

Visjonen for Agder og Telemark bispedømme er:

Mer himmel på jord. Kirken vitner i ord og gjerning om frelse, frihet og håp i Jesus Kristus ved å være bekjennende, åpen, tjenende og misjonerende.

Visjonsdokumentet for Den norske kirke som bispedømmet har vedtatt skal gjelde som visjonsdokument for Agder og Telemark bispedømme, følger som vedlegg til årsrapporten.

Kirken er en møteplass og et sted for engasjement. De områdene som er mest synlige er:

- Gudstjenester og kirkelige handlinger (gravferd, vigsel, konfirmasjon)
- Dåp, trosopplæring og undervisning
- Kirkemusikk og kultur
- Diakoni
- Ungdomsarbeid.

Biskop og bispedømmeråd ivaretar ulike deler av arbeidsgiveransvaret for bispedømmets prester og proster. Det er et mål at alle lokalsamfunn i bispedømmet skal være betjent med prestatjeneste og at prestenes arbeidsvilkår skal være gode og rekrutterende.

SAMARBEID MED ANDRE

I Agder og Telemark bispedømme er det ved utgangen av 2016, 118 menighetsråd. Fra 01.01.2016 ble antallet sokn redusert til 118 fra 135 som følge av en større omlegging av soknestrukturen i bispedømmet. Dette arbeidet er ikke sluttført, og det vil i løpet av 2017 bli gjort vedtak om ytterligere endringer i soknestrukturen. Det er 48 kommuner i bispedømmet, med tilhørende kirkelige fellesråd.

Biskopen har jevnlige møter med styret for Kirkevergelaget, og bispedømmekontoret har ofte kontakt med det enkelte fellesråd, menighetsråd og kirkelige medarbeidere lokalt. Mye av kontakten med den lokale kirke går gjennom prostene. Biskop og bispedømmeråd har et nært samarbeid med frivillige, kristelige organisasjoner. Biskopen inviterer ledere for frivillige organisasjoner til møte 2 ganger i året. Vi har et formelt samarbeid med misjonsorganisasjonene gjennom SMM (Samarbeidsråd for menighet og misjon).

Omtale av organisasjonen

LEDELSESSTRUKTUR

Agder og Telemark biskop og Agder og Telemark bispedømmeråd har felles administrasjon lokalisert i Kristiansand. Bispedømmerådet er strategiorgan for den kirkelige virksomheten i Agder og Telemark og tilsettingsorgan for prester og proster. Biskopen leder prestatjenesten og har tilsynsansvar for den kirkelige virksomheten i bispedømmet, med et særlig tilsyn av medarbeidere i vigslede stillinger.

I Agder og Telemark bispedømme er det 10 prostier som hver for seg er tjenesteområde for prestene. De øvrige kirkelige tilsatte har i hovedsak fellesrådet som arbeidsgiver, men for enkelte stillinger ligger arbeidsgiveransvaret direkte til menighetsrådet.

TALL PÅ TILSATTE OG ÅRSVERK FORDELT PÅ PRESTATJENESTEN OG ANNEN VIRKSOMHET.

I Agder og Telemark bispedømme er det 116,4 prestestillinger, 10 stillinger som proster og én stilling som integreringskonsulent. Ved bispedømmekontoret er det tilsatt 18 personer i 15,8 årsverk finansiert over statsbudsjettet og 1,0 årsverk med lokal finansiering. Disse har bispedømmerådet som arbeidsgiver. I bispedømmet er

det tilsatt ca. 760 personer som utgjør ca. 530 årsverk i de lokale menighetene, hovedsakelig med de 48 fellesrådene som arbeidsgivere.

LOKALISERING

Agder og Telemark bispedømme er geografisk sammenfallende med Vest Agder fylke, Aust Agder fylke og Telemark fylke, og har 48 kommuner med tilsammen ca. 471.000 innbyggere. Kristiansand, Arendal, Skien og Porsgrunn er de største byene, med til sammen nærmere 223.000 innbyggere. Agder og Telemark bispedømme er det bispedømme i landet med nest lavest andel av befolkningen som er medlemmer i Den norske kirke. Dette må sees i sammenheng med at frikirkene står sterkt og noen steder er i vekst. Medlemsprosenten i Agder og Telemark er 71,0% mot 74,8% i snitt for hele landet. Tilsvarende tall for 2015 var 72,3% og 76,4%. Endringen må sees i sammenheng med bl.a. etableringen av ordning med elektronisk inn- og utmelding av medlemsregisteret i 2016. Bispedømmekontoret har lokaler i Gyldenløves gate sentralt i Kristiansand. Disse lokalene ligger i kort avstand til Domkirken og til kontorene for Kristiansand kirkelige fellesråd og for Domkirken menighet.

Presentasjon av utvalgte hovedtall

Innbyggertall og medlemmer er fordelt slik:

Antall sokn, medlemstall og folketall 2016	Antall sokn	Folketall	Medlemstall, inkl. tilhørige	Medlemsprosent
Domprostiet	12	88447	56284	63,6 %
Mandal	10	43133	31983	74,1 %
Lister	14	36813	27324	74,2 %
Otredal	9	22598	15667	69,3 %
Vest-Nedenes	9	38274	27317	71,4 %
Arendal	9	49931	35825	71,7 %
Aust-Nedenes	9	19290	14024	72,7 %
Bamble	12	28831	21730	75,4 %
Skien	11	92242	64924	70,4 %
Øvre –Telemark	23	51421	39500	76,8 %
Sum bispedømme	118	470980	334578	71,0 %

Kilde: SSB og medlemsregisteret i Dnk

VOLUMTALL

Tabellen under viser volumtall fra kirkestatistikken de siste tre årene. Tallene kommenteres i del III

Volumtall for bispedømmet*	2014	2015	2016
Antall døpte	3 267	3 171	3097
Antall konfirmerte	3 697	3 650	3512
Antall kirkelige vigsler	866	858	798
Antall kirkelige gravferder	3 519	3 634	3533
Antall gudstjenester totalt	7 015	6 822	6645
Samlet antall gudstjenestedeltakere	694 379	689 566	662 642
Gjennomsnittlig gudstjenestedeltakelse	98,98	101,08	99,72

*Tallmateriale fra SSBs årsstatistikk

NØKKELTALL FRA REGNSKAPET

Tabellen under nedenfor viser nøkkeltall fra regnskapet

Tallene kommenteres i del VI

Nøkkeltal for årsregnskapet	2014	2015	2016	Endring 2015 2016
Antall årsverk	150,9	148,9	146,4	-2,5
- av disse i prestedtjeneste	135,1	132,6	131,0	-1,6
Samla tildeling post 01	106 116 000	110 270 000	114 995 000	4 725 000
Utnyttingsgrad post 01	102,8	101,1	102,0 %	0,9 %
Driftsutgifter	109 103 767	111 525 929	117 262 765	5 736 836
Lønnsandel av driftsutgifter	86,9	87,8	89,2 %	1,4 %
Andel lønn brukt i prestedtjenesten	77,6	78,7	80,8 %	2,1 %
Lønnsutgifter pr årsverk	628 629	657 581	714 567	56 986

DEL III. ÅRETS AKTIVITETER OG RESULTATER

SAMLET (OVERORDNET) VURDERING AV RESULTATER, MÅLOPPNÅELSE OG RESSURSBRUK

Oppdraget fra departementet er nedfelt slik i tildelingsbrevet:

Hovedmål:
Staten skal understøtte Den norske kirke som folkekirke i samsvar med Grunnloven § 16.
Delmål
Den norske kirke skal være en landsdekkende, lokalt forankret kirke.
Den norske kirke skal ha en oppslutning som bekrefter dens karakter som folkekirke.
Den norske kirke skal formidle evangelisk-luthersk tro og tradisjon og tilby trosopplæring til alle døpte barn.
Den norske kirke skal være organisert i samsvar med demokratiske prinsipper og verdier.

Som grunnlag for å beskrive resultatutviklingen for disse målene, har Kirkerådet fastsatt nærmere definerte resultatmål med tilhørende indikatorer for perioden 2015–2018, slik det framgår nedenfor:

<i>Mer himmel på jord</i>			
<i>Kirken vitner i ord og gjerning om frelse, frihet og håp i Jesus Kristus ved å være:</i>			
<i>Bekjennende</i>	<i>Åpen</i>	<i>Tjenende</i>	<i>Misjonerende</i>
<i>Strategiske mål:</i>	<i>Resultatmål:</i>	<i>Nøkkelindikator:</i>	<i>Datagrunnlag:</i>
1. Gudstjenestelivet blomstrer.	Oppslutningen om gudstjenestene øker.	Gudstjenestedeltakelse	Menighetenes årsstatistikk / fagsystemer
	Gudstjenestetilbudet holdes oppe.	Gudstjenestefrekvens	Menighetenes årsstatistikk / fagsystemer
	Flere velger kirkelig vigsel.	Antall vigsler	Medlemsregisteret
	Oppslutningen om kirkelig gravferd holdes oppe.	Antall kirkelige gravferder	Medlemsregisteret/ menighetenes årsstatistikk
	Kirken gir rom for ulike kunst- og kulturuttrykk	Antall konserter og kulturarrangementer i kirkene	Menighetenes årsstatistikk / fagsystemer
	Flere menigheter inkluderer samisk språk i gudstjenestelivet	Antall menigheter som inkluderer samisk språk i lokale gudstjenester.	Menighetenes årsstatistikk/ fagsystemer
2. Flere søker dåp og trosopplæring.	Oppslutningen om dåp øker.	Andel døpte av tilhørende	Medlemsregisteret
	Omfanget i trosopplæringstilbudet øker.	Gjennomsnittlig timetilbud i menighetene.	Rapporteringssystem - trosopplæring
	Oppslutningen om trosopplærings tiltakene øker.	Deltakerandel i utvalgte, landsomfattende tiltak.	Rapporteringssystem - trosopplæring
	Oppslutningen om konfirmasjon holdes oppe.	Konfirmerte av døpte 15-åringer.	Medlemsregisteret
3. Folkekirke engasjerer seg i samfunnet.	Flere menigheter utvikler plan for diakoni.	Andel menigheter med godkjent plan.	Rapportering fra biskoper/ bispedømmeråd.
	Kirken blir mer tilgjengelig på Internett.	Antall treff på nettsider.	Rapportering fra Webportal
	Flere menigheter blir "Grønn menighet"	Antall Grønne menigheter	Rapportering fra KR
	Flere menigheter er engasjert for misjon	Antall menigheter med inngått misjonsavtale	Rapportering fra KR
4. Flere får lyst til å jobbe i kirka.	Rekrutteringen til vigslede stillinger styrkes.	Antall vigslinger	Rapportering fra biskoper/ bispedømmeråd.
	Flere engasjeres i frivillig tjeneste i kirka.	Antall frivillige.	Menighetenes årsstatistikk/ fagsystemer

I 2016 viser resultatindikatorerne følgende tall for Agder og Telemark bispedømme:

Indikator	2015	2016	Landet 2016
Gudstjenestefrekvens på søn- og helligdager	63,4 %	71,8	60
Døpte av tilhørende barn på ett år	77 %	77 %	77%
Prosentvis endring i gudstjenestedeltakelse	- 0,69 %	-4,70 %	3,2%
Konfirmerte av døpte 15-åringer	87,30 %	86,1 %	78%
Prosentvis endring i antallet kirkelige vigslers	- 0,90%	-7,0%	3,6%
Kirkelige gravferder, prosentvis endring	3,7%	2,8%	1,7%
Opplæringstilbud i timer, trosopplæringen	256,2	448,0	335
Deltakerandel i trosopplæringen pr. sokn	48,85 %	48,83 %	48%

Endring i gudstjenestefrekvens må sees i sammenheng med endringer i soknestrukturen. Gudstjenestefrekvens i Agder og Telemark i 2015 med samme antall sokn som i 2016 gir et tall på 73,4. Gudstjenestefrekvens på landsbasis er 60. Det har videre vært en nedgang i gudstjenestedeltakelsen på søn- og helligdager på nærmere 5 % i Agder og Telemark. Dette må sees i sammenheng med nedgangen i antall gudstjenester fra 2015.

Døpte av tilhørende barn er på samme nivå som landsgjennomsnittet. Men samlet antall dåpshandlinger i forhold til antall fødte har økt med om lag 2,6. Dette skyldes dåp av et betydelig antall 14- og 15-åringer i 2016. Men her er det betydelige regionale forskjeller.

Antallet kirkelige vigslers går tilbake med hele 7,0%.

Opplæringstilbudet i trosopplæring er høyt, 448 timer, mot landsgjennomsnittet på 335 timer. Deltakerandelen holder seg stabil og er fortsatt blant de høyeste i landet på de fleste områdene. Vi har størst utfordringer når det gjelder oppslutning om konfirmasjon og ungdom etter konfirmasjonsalder. Vi håper arbeidet med ungdommens år fra høsten 2016 vil gi effekter på sikt.

På neste side er det vist et utdrag av tall fra kirkestatistikken.

Tall fra kirkestatistikken	2005	2010	2015	2016	%-endring
Medlemmer av Den norske kirke	358 951	343 557	337 994	334 578	-1,0%
Folketall Agder og Telemark	431 161	447 107	467 567	470 980	0,7%
Medlemsprosent	83,25	76,84	72,29	71,04	-1,7%
Innmeldte	233	142	271	299	10,3%
Utmeldte	616	712	1684	3787	124,9%
Dåpshandlinger/døpte	3863	3853	3171	3097	-2,3%
Konfirmerte	4058	3959	3650	3512	-3,8%
Kirkelige vigslar	1113	1057	858	798	-7,0%
Kirkelige gravferder	3802	3667	3634	3533	-2,8%
Gudstjenester søn- og helligdag	5912	5763	5395	5341	-1,0%
Deltakere, gudstjenester S/H	632 338	595 486	570 196	542635	-4,8%
Gjennomsn. gudstjenestedelt.	106,96	103,33	105,69	101,60	-3,9%
Gudstjenester med nattverd	2837	2921	3099	3079	-0,6%
Antall til nattverd	145 900	145 264	168 394	172389	2,4%
Gjennomsnittlig nattverddelt.	51,43	49,73	54,34	55,99	3,0%

Selv om folketallet stiger i bispedømmet er det fortsatt en nedgang i medlemstallet på ca. 1 % fra 2015 til 2016. Medlemsprosenten er nå på 71%. Antallet innmeldinger og utmeldinger er vesentlig høyere enn på mange år og kan sees i sammenheng med innføring av ordning for elektronisk inn- og utmelding fra medlemsregisteret. I tillegg har spørsmålet om vigselsturgi for likekjønnede skapt et betydelig engasjement og uro i Agder og Telemark bispedømme. Dette påvirker nok også medlemstallene, selv om det gir relativt små utslag. Denne uroen påvirker nok i større grad oppslutningen om gudstjenestelivet og engasjementet i det frivillige arbeidet i menighetene. Gudstjenestebesøket har gått noe ned, men dette må sees i sammenheng med at også antall gudstjenester er redusert blant annet som følge av reduksjon i antall prestestillinger. Gjennomsnittlig gudstjenestedeltakelse på søn- og helligdager er redusert med 3,9 % mens gjennomsnittlig gudstjenestedeltakelse på andre gudstjenester har økt. Det er gledelig å se at nattverddeltakelsen øker.

Gudstjenesteliv

GUDSTJENESTEDELTAELSE

Tallmaterialet finnes i foregående tabeller «Volumtall for bispedømmet» side 14 og «Utviklingen i kirkestatistikken i Agder og Telemark bispedømme» ovenfor

Selv om Dnk har brukt mye tid og krefter på gudstjenestearbeid både sentralt, regionalt og lokalt viser altså gudstjenestedeltakelse en jevnt nedadgående kurve. Slik er utviklingen i kirken lik med utviklingen for de etablerte kirker i Vesten. Spørsmålet er om ikke gudstjenestedeltakelsen ville ha gått enda mer tilbake uten den oppmerksomheten som gudstjenesten har fått gjennom gudstjenestereformen og trosopplæringsreformen.

Ganske mange menigheter rapporterer om stort engasjement rundt gudstjenesten. Blant kategoriene for frivillig deltakelse skårer gudstjenesten høyest. Det er ikke mange år siden gudstjenesten var de tilsattes domene alene. Nå er det mer og mer menighetens gudstjeneste.

Tallene viser gudstjenestens muligheter. Gjennomsnittstallet for deltakere for alle typer gudstjenester er 99,72 og for gudstjenesten søn- og helligdager 101,6. Oppslutningen om nattverd øker med 2,4%. Det viser at mange menigheter har skapt fellesskap som fungerer. Det handler kanskje om rådene og de ansattes evne og vilje til å utfordre weekend-samfunnet i det å prioritere menighetens hovedsamling med ord og sakramenter. Fremdeles gjenstår en del lokalt arbeid for å svare på de lokale utfordringene. Det kan være alt fra klokkeslett for gudstjenester på store turistdestinasjoner til gudstjenester hvor ungdommen får sette sitt preg på en vanlig høymesse søndag formiddag.

Når det gjelder weekend-samfunnet illustrerer tallene i nedenstående tabell gudstjenestedeltakelsen til jul og påske ved våre to av mest attraktive hyttesamfunn

Sokn	Gudstjeneste-deltakelse totalt	Deltakelse julaften	Deltakelse påskedag	Andel deltakelse jul og påske
Bykle med Hovden	2916	578	407	33,8%
Rauland	2678	598	313	34,0%
Bispedømmet totalt	662642	62873	28437	13,8%

Kilde: SSB.no og etatsstatistikken 2016

Tallene viser at besøket på julaften og påskedag til sammen utgjør om lag 1/3 av samlet årlig gudstjenestebesøk i disse soknene. Dette skyldes at mange av våre medlemmer befinner seg på hyttene sine i de store høytidene. Da oppsøker de gjerne kirken, men ellers i året deltar de sjeldnere i gudstjeneste når de er på hytta. Denne utfordringen vil vi se nærmere på og jobbe videre med.

GUDSTJENESTEDELTAELSE.

Prostivis antall gudstjenester søn- og helligdager	Antall gudstjenester		Gjennomsnittlig antall deltakere	
	2015	2016	2015	2016
Domprostiet	695	681	164,8	159,9
Mandal	466	464	136,0	122,7
Lister	593	585	117,1	114,3
Otredal	341	310	89,3	82,0
Vest-Nedenes	416	433	123,7	118,9
Arendal	453	463	109,2	105,0
Aust-Nedenes	327	334	82,9	70,4
Bamble	425	413	91,4	84,9
Skien	793	771	87,7	87,4
Øvre- Telemark	886	887	63,2	65,9
Sum Bispedømme	5395	5341	105,7	101,1

Kilde: SSB.no og etatsstatistikken 2016

For å forstå nedgangen på deltakelse søn- og helligdager er det viktig å analysere den kirkelige geografien i bispedømmet. Splitter en opp gudstjenestedeltakelsen på de enkelte prostiene, forteller det at i et prosti som Øvre-Telemark med mange små sokn og store avstander, er det en liten økning. I prostier med store byer som Skien, Arendal og Kristiansand er det ikke åpenbare fellestrekk. Det er for eksempel en nedgang i oppslutningen om gudstjenestene i Arendal og Kristiansand, men ikke i Skien.

Kristiansand har likevel et klart høyere gudstjenestebesøk enn Arendal og Skien. Arendal har markert høyere dåpsprosent av barn tilhørende kirka og tilsvarende høyere konfirmantprosent, enn de to andre byene. Skien ligger lavest hele veien. At Arendal har høyere dåpsprosent kan sees som et resultat av en aktiv invitasjon til småbarnsforeldre om å døpe sine barn, i flere menigheter i byen.

Den store variasjonen mellom prostiene i gjennomsnittlig gudstjenestedeltakelse må også forstås ut fra store forskjeller i størrelsen på soknene. Det er bare Øvre Telemark som viser en økning i gudstjenestedeltakelsen (+2,7 prosent). Samtidig kan det være store variasjoner mellom nabomenigheter. Det tyder på at lokale relasjoner mellom kirke og folk, er avgjørende.

Ganske tydelig har 2016 vist at Kirkemøtets avgjørelser, for eksempel liturgi for likekjønnet vigsel, engasjerer den kirkelige medlemsmassen samme hvilket standpunkt en har. Der hvor det finnes alternative kirkesamfunn velger en del å melde seg ut av teologiske årsaker. Likevel melder også menigheter i Den norske kirke at nye etter hvert finner sin plass i den gudstjenestelige menigheten. Foreløpig er de nok færre enn de som melder seg ut eller passiviseres.

Vi registrerer at i Lister prosti har de soknene med størst utmelding, Lyngdal og Hægebostad, også en god vekst i gjennomsnittlig gudstjenestedeltakelse. Økningen tilskrives søndagsskole under gudstjenesten og lovsangsteam.

I 2015 merket vi en begynnende trend til ønske om privatisering av gravferd. Prosten i Bamble melder nå om samme trend angående dåp. Dåpsforeldre har ønske om egne dåpsgudstjenester på lørdager.

GUDSTJENESTETILBUDET

I 2016 ble det holdt 54 færre gudstjenester på søn- og helligdager i bispedømmet. Dette utfordrer en kirke som skal være en folkekirke med tilbud om kirkelig betjening til alle sine medlemmer uavhengig hvor de bor.

Når en samtidig vet at de økonomiske tildelingene til bispedømmet gjorde det nødvendig å redusere antall prestestillinger med 5, og en samtidig har innført arbeidstid for prester, er det underlig at ikke antallet gudstjenester har gått enda mer ned. Det viser at prestene i Agder og Telemark tar imot utfordringen. Samtidig har det vært jobbet aktivt med å skolere leke gudstjenesteledere for å opprettholde gudstjenestetallet, særlig i utkantstrøk.

Tabellen nedenfor viser oppslutning om det totalte antall gudstjenester i bispedømmet

Gudstjenestetall for hele bispedømmet	2005	2013	2014	2015	2016
Gudstjenester totalt	7431	7006	7015	6822	6645
Gudstjenestedeltakere totalt	761315	699617	694379	689566	662642
Gjennomsnittlig deltaker pr gudstj.	102,45	99,86	98,98	101,08	99,72
Gjennomsnittlig deltaker (landet)	95,84	92,94	94	93	91

Kilde: SSB.no og [etatsstatistikken 2016](#)

GUDSTJENESTEFORORDNING

I en tid der både innhold og økonomi utfordrer gudstjenesten, er forordningen viktig. Biskopen satte i 2014 i gang et arbeid med oppdatering av menighetenes gudstjenesteforordninger.

Ved utgangen av 2016 hadde biskopen godkjent ny gudstjenesteforordning for alle prostiene i bispedømmet med unntak av Bamble, Otredal og Aust-Nedenes. Sammenslåing av menigheter og reduksjon i antall prestestillinger bidrar til at enkelte steder må se på forordningene på nytt. Det er en omfattende prosess å fastsette antall gudstjenester og fordelingen av dem mellom kirkene. Det er utfordrende å måtte redusere antall gudstjenester som følge av stramme økonomiske rammer og prestenes arbeidstid, når menighetene ber om det motsatte. Enkelte steder forordnes derfor gudstjenester med leke gudstjenesteledere.

Dåp

Fokus de siste årene har vært økt oppslutning om dåp. Det er mye snakk om utmeldinger som årsak til nedgang i kirkemedlemskapet. Den største årsaken er likevel at stadig flere barn som er tilhørige til Dnk, det vil si med én eller begge foreldrene som medlemmer, ikke blir døpt.

Agder og Telemark bispedømmekontor har tidligere hatt et eget team som har jobbet med utfordringer knyttet til dåp. Grunnet sykefravær og skifte i stillinger har ikke hatt kapasitet til å jobbe prosjektrettet med dette temaet en i 2016.

DØPTE FØDSELSTALL OG MEDLEMMER / TILHØRIGE

Døpte av antall ettåringer i 2016	
Antall tilhørige, udøpte	787
Antall medlemmer, døpte	2677
Sum medlemmer og tilhørige	3464
Prosentandel udøpte og tilhørige	22,73
Dåpsprosent blant medlemmer	77,28
Folketall	5042
Dåpsprosent av folketall	53,15

Dåpsandelen av medlemmer og tilhørige er i Agder og Telemark i 2016 ca. 77 prosent, det er det samme som i 2015. Tallene for landet som helhet var 76 prosent i 2015 og 77 prosent i 2016.

Dåpsprosenten i forhold til folketall av antall ettåringer er på 53,15% og er lavere enn i 2015. Det kan også henge sammen med endringer i medlemstall generelt i 2016. Ser vi på antall **dåpshandlinger totalt** i forhold til antall fødte, viser det også en nedgang over tid slik det framgår av tabellen nedenfor.

Dåpshandlinger totalt og fødselstall	2013	2014	2015	2016
Dåpshandlinger	3411	3267	3127	3097
Fødselstall	5081	4865	4932	4930
Døpte av alle fødte	67,13	67,15	63,40	62,82

Kilde: [SSB.no/Den norske kirkes medlemsregister](http://SSB.no/Den-norske-kirkes-medlemsregister) *foreløpig tall, hentet fra antall 0 åringer pr. 1.1.16 i SSB sin befolkningsstatistikk

I disse tallene ligger også dåp av for eksempel konfirmanter og voksne. Det ble døpt ca. 140 femtenåringer i 2016. Dette er først og fremst unge som ønsker konfirmasjon, men som ikke er døpt som barn. Trenden er at dette tallet øker.

Når en ser på dåpstallene prostivis viser de store forskjeller som en ikke helt kan forklare. Fordi det er relativt små tall som varierer fra år til år og fordi det er en betydelig andel utensokns døpte, er det vanskelig å danne seg noe enhetlig bilde.

Trosopplæring.

Trosopplæring er i dag et av kirkens viktigste oppdrag. Rådgiverne for undervisning, misjon og ungdom utgjør sammen med rådgiver for trosopplæring «Team trosopplæring». Ansvarlig for teamet er rådgiver for trosopplæring. Grunnet skifte i stillinger og sykefravær har trosopplæringsteamet hatt begrenset kapasitet i 2016.

GODKJENNING AV LOKALE PLANER

Alle sokn i bispedømmet har nå godkjente trosopplæringsplaner, bortsett fra 9 sokn i Øvre-Telemark som har fått innvilget ny frist 1.juni 2017. De har en ansatt som jobber i alle 9 sokn.

OMFANGET I TROSOPPLÆRINGSTILBUDET

Et av resultatmålene for trosopplæring er at tilbudet skal øke. Agder og Telemark har høyest antall timer planlagt trosopplæringstilbud i landet. 55799 timer mot gjennomsnittlig 26654 timer. Det er en gjennomsnittlig økning i antall timer trosopplæringstilbud pr. sokn fra 256 timer i 2015 til 448 timer i 2016. Det er ulike grunner til dette.

En årsak kan være omlegging av rapporteringsverktøyet. Der en tidligere talte ett kull per tiltak teller man nå flere kull. «Kontinuerlig bredde» er innført som et begrep og regnes under breddetiltak der de kontinuerlige tilbudene i praksis når alle på stedet.

En viktig grunn til økningen er at flere prostier er innlemmet i driftsfasen. Det er først når alle er i driftsfasen at sammenligningen fra år til år blir reell.

OPPSLUTNINGEN OM TROSOPPLÆRINGSTILTAKENE

DELTADELSE NASJONALE BREDDETILTAK

2016		Dåps-samtale	4-årsbok	For 6-åringer	Tårn-agenter	Lys Våken	Konfir-masjon	Etter konfir-masjon	TOTALT
2016									
Agder og Telemark	Døpte i målgruppe	2888	3055	3028	3309	3222	3882	3797	23181
	Deltakere	2968	1448	1032	1227	987	3172	486	11320
	Prosent	103 %	47 %	34 %	37 %	31 %	82 %	13 %	49 %
2016									
Landsbasis	Målgruppe	19454	21010	24306	26115	26343	27134	32759	177121
	Deltakere	19576	9945	7190	6662	6164	22925	4358	76820
	Prosent	101 %	47 %	30 %	26 %	23 %	84 %	13 %	43 %

Tallene på forrige side er basert på alle menigheter som var i driftsfasen pr. januar 2016. Agder og Telemark har høyest oppslutning på alle trosopplæringstiltak i landet med 11320 deltakere. Det skyldes blant annet mange engasjerte og dyktige undervisningsansatte.

DÅPSSAMTALE:

Antall samtaler med dåpsfamiliene har en oppgang fra 2015 til 2016 på 5 %.

4-ÅRSBOK:

Deltagelsen i 2016 utgjør 47 % mot 50 % i 2015. Til tross for prosentnedgang har antall deltakere økt med 227. Vi ligger nøyaktig på landsgjennomsnittet. 7 bispedømmer har en høyere prosentandel. Hos oss har Lister prosti høyest oppslutning på 80 %. Skien prosti ligger lavest med 36 %.

6-ÅRSTILTAK:

Både i 2015 og 2016 deltok 34%. Bamble og Lister prostier er de to prostier som har høyest oppslutning med gjennomsnittlig deltagelse på henholdsvis 74 og 69 %.

TÅRNAGENTHELG:

Prosentvis har deltagelsen gått opp 2%-poeng fra 35% i 2015 til 37% i 2016. 1227 barn deltok i 2016 mot 822 barn i 2015. Det er en flott økning og høyest prosent i landet.

LYS VÅKEN:

Prosentvis er det ingen endring fra 2015 til 2016. I vårt bispedømme deltar 31 %, på landsbasis deltar 23%. Mange bispedømmer rapporterer her nedgang.

ETTER KONFIRMASJON

Prosentvis er det en nedgang fra 14% i 2015 til 13% i 2016, som er likt med landsgjennomsnittet. Antall ungdommer som deltar på disse tiltakene viser derimot en økning til 486 mot 389 i 2015.

Tallene viser at det opprinnelige målet om minst 70% deltakelse ennå ikke er nådd. Agder og Telemark bispedømme tar denne utfordringen på alvor. Men det er nødvendig å tenke langsiktig i denne sammenhengen.

Erfaringer fra Tromøy sokn i Arendal viser at med et systematisk og strategisk barnearbeid legges grunnlaget for økt deltakelse i menighetens ungdomsaktiviteter.

Det vil også bli spennende å følge utviklingen i Øvre Telemark hvor de fleste sokn nå samarbeider om et konfirmantopplegg som inneholder «kickoff-samling» året før konfirmanttiden, konfirmantleir og ledertrening året etter konfirmasjon.

I videreutvikling av de lokale trosopplæringsplanene, fokuseres det på ungdomsarbeid og kontinuerlig arbeid. Til nå er det stort sett ledertrening som er blitt registrert her. Menighetene utfordres også til å jobbe strategisk med at konfirmantarbeidet blir en integrert og naturlig del av ungdomsarbeidet. Helhetstenkning er viktig. Trosopplæring er ikke bare et prosjekt for breddetiltakene. Målet er at «Trosopplæring» sammenfatter alt arbeidet blant barn og ungdom i menigheten.

ERFARINGER FRA TROSOPPLÆINGSREFORMEN I 2016

Den generelle kunnskapen om trosopplæring øker hos de undervisningsansatte. Samtidig øker opplevelsen av manglende kunnskap og engasjement hos kollegaer og menighetsråd flere steder. Mange rapporterer om en opplevelse av å «stå alene». I flere prostier søker undervisningsansatte sammen for å støtte, skape samarbeid og inspirere hverandre. Kontakten med bispedømmekontoret er derfor fortsatt viktig.

Arbeidsveiledning (ABV) har vist seg nyttig. Vigslede stillinger har lenge benyttet seg av dette tilbudet i vårt bispedømme. Det er et ønske at også resten av de undervisningsansatte får dette tilbudet. Det etterspørres også en ordning der erfarne kan veilede nytilsatte.

KONFIRMASJON

Konfirmasjon	Konfir- masjon	Medl 15 år	Konfirmant- andel	Endring fra 2014 %poeng	Konfir- masjon	Medl 15 år	konfirmant -andel	Endring fra 2015 % poeng
År	2015	2015	2015		2016	2016	2016	
Domprostiet	574	688	83,4	4,7	561	680	82,5	-0,9
Mandal	333	397	83,9	-1,9	351	431	81,4	-2,4
Lister	351	390	90,0	0,1	327	355	92,1	2,1
Otredal	186	197	94,4	2,1	163	194	84,0	-10,4
Vest-Nedenes	361	369	97,8	0,8	322	350	92,0	-5,8
Arendal	398	422	94,3	3,9	370	429	86,2	-8,1
Aust-Nedenes	185	206	89,8	-3,1	156	171	91,2	1,4
Bamble	248	281	88,3	-2,6	272	279	97,5	9,2
Skien	566	742	76,3	3,2	563	707	79,6	3,4
Øvre Telemark	448	487	92,0	-0,5	427	485	88,0	-4,0
Bispedømme	3650	4179	87,3	1,3	3512	4081	86,1	-1,3

Kilde: [SSB.no/Den norske Kirkes medlemsregister](http://SSB.no/Den_norske_Kirkes_medlemsregister)

Tallene for konfirmasjon har sammenlagt for bispedømmet en nedgang. Nedgangen er 1,3 prosentpoeng. Igjen er det stor forskjell mellom prostiene. Størst nedgang har Otredal 10,4 % og Arendal med 8,1 %. Størst økning har Bamble med 9,2 og Skien med 3,4%.

Kirkelig undervisning

2016 var preget av varierende bemanning på undervisning på bispedømmekontoret. Som nevnt tidligere er det ikke tatt inn vikarer på bispedømmekontoret ved sykdom og vakanse.

FAGDAGER

Ungdommens år har satt sitt preg på tematikken på årets fagdager for menighetens undervisningsmedarbeidere. I tillegg til biskopens møte med undervisningsmedarbeiderne ble det gjennomført 7 prostivise fagdager om konfirmasjon. 8 prostier deltok. Ny forskning om undervisning og ungdom og nytt konfirmantmaterieell ble lagt frem. Blant annet «Nøkler til livet» fra KFUK-KFUM og «Delta» fra IKO. Rådgiver for inkluderende kirkeliv underviste om konfirmasjon for alle. «Skjærgårds Music and Mission», en viktig ungdomsfestival i bispedømmet, «Konfirmantonline» og «Konfirmantbibelen» ble presentert.

Samlingene var lagt til prostiets tjenestekonferanse for prester, og prosten inviterte også andre som er involvert i konfirmantarbeidet. Slike tverrfaglige samlinger skaper gode relasjoner. Prestene blir involvert og de ansatte i undervisning blir inkludert.

I rammen av «Ungdommens år» og på bakgrunn av en spørreundersøkelse utført av NLA Gimlekollen, knyttet til deres trosopplæringsprosjekt «Hvorfor akkurat Jesus?», ble det arrangert en fagdag i samarbeid mellom bispedømmekontoret og NLA Gimlekollen. Tema var: «Sjelesorg for ungdom». Over 130 var påmeldt. Litt over halvparten var enten ansatte eller frivillige i bispedømmet.

KIRKE – SKOLE

Visitasene viser at det er behov for et kontinuerlig arbeid med kirke-skole samarbeidet. Både kirke og skole trenger å repetere hvilke muligheter og begrensninger som gjelder.

I media har det på nasjonalt plan vært mye fokus på skolegudstjenester. Statistikken viser en stabil oppslutning om skolegudstjenester over år. Om lag 56 000 barn deltar årlig på ca. 285 skolegudstjenester i Agder og Telemark bispedømme. Dette gir en gjennomsnittlig gudstjenestedeltakelse på ca. 200.

Etter visitasen på Hisøy ble det satt i gang et arbeid med å utvikle en lokal plan for samarbeidet. Bispedømmekontoret har fulgt denne prosessen som observatør. Det gir nyttig erfaring om hvordan slike avtaler kan lages og brukes av skolen og kirken. Som et resultat arbeides det frem et dokument som søker å være en ressurs for kirken i møte med skolene.

Kirke og samfunn

Den norske kirkes strategiske mål «Folkekirken engasjerer seg i samfunnet» har følgende resultatmål: flere menigheter med diakoniplan, kirken blir mer tilgjengelig på internett, flere «grønne menigheter» og større engasjement for misjon.

DIAKONI

Ut fra statistikken har 93 sokn i Agder og Telemark egen diakon eller er med i et diakonalt samarbeid. I forhold til 118 sokn, blir det 69% dekning. Statistikken viser videre at er det 78 sokn som har diakoniplaner. Det er 9 færre enn i 2015. I den forbindelse er det også her viktig å ta med reduksjonen fra 135 til 118 sokn. Den prosentvise dekningen av sokn med diakoniplaner er 66% i 2016 mot 64% i 2015.

DIAKONIENS ÅR

Agder og Telemark bispedømme gjennomførte i 2015 «Diakoniens år.» Det er alltid et spørsmål om effekt av slike år. Hva nytte har det? Hva kommer ut av det? Hva er forholdet mellom kostnader og utbytte?

Evaluering og oppfølging viser at bispedømmets fokusering på diakoni i 2015 også slår ut i 2016. Av målbare nyheter fra 2016 kan nevnes:

- Ny diakoniarbeiderstilling 20% i Froland menighet er etablert!
- Diakoniarbeiderstillingen i Lillesand menighet utvides med 50% fra 1/1 2017
- Diakonstillingen i Seljord er økt med 60%
- Diakonstillingen i Bamble er sikret ved at kommunestyret i desember vedtok å fortsatt garantere for 100% stillingen.

- Diakonstillingen i Kragerø vil bli lyst ut i 100%, nå i samarbeid med Kragerø bymisjon!
- Diakonstilling i Skien fellesråd er på plass fra august i 50%. Kompetent person ansatt.
- Prostidiakonstilling-prosjekt i 50% stilling i Aust Nedenes er utvidet med 1,5 år

Det er gjerne små stillinger, i små menigheter med tilsvarende små ressurser. 2016 har vist at det i bispedømmet er stor vilje til å satse og at menigheter har valgt å prioritere diakoni i trange økonomiske tider. Der hvor lokale diakoner, diakoniutvalg, menighetsråd, fellesråd og kirkeverger går sammen, finnes det ofte nye muligheter.

Det er også et gledelig tegn at ingen har redusert eksisterende diakonstillinger i bispedømmet. De sentrale midlene som bevilges til diakoni har stor betydning og effekt.

NYE LANDSMENN

Blant de mange lokale aktivitetene og tiltakene som menighetene har satt i gang for våre nye landsmenn, trekker vi fram kun ett i årsmelding for 2016. Velkomstsenteret for asylsøkere og flykninger i Kristiansand (se forsidebildet) er et kirkelig tiltak organisert av Domkirken med støtte fra Kirkens Bymisjon og ulike menigheter og organisasjoner i byen, samt Kristiansand kommune, UDI, Imdi og Røde kors. På senteret møtes asylsøkere og frivillige til samtale og norsktrening over en kopp kaffe. De formidler også informasjon om norsk kultur, om byen og aktivitetstilbud. Det er et eget lekerom for barn. Over 60 frivillige medarbeidere er med på å holde senteret åpent to dager i uka. Internasjonal prest i Kristiansand og diakon i Domkirken leder tiltaket.

RETT TIL EGEN TROSUTØVELSE

Siden Helse- og omsorgsdepartementet i 2009 sendte ut rundskrivet «Rett til egen tros- og livssynsutøvelse» (Rundskriv I – 6/2009) har Agder og Telemark bispedømme hatt fokus på dette. Rådgiver for inkluderende kirkeliv og diakonirådgiver har kontinuerlig holdt saken varm i møte med helse- og omsorgstjenesten i kommunene og med kirkelige ansatte. Likeledes har biskopen i alle visitaser de siste årene hatt saken på sakskartet. Det har skjedd enten i møte med kommunal ledelse eller som i Kviteseid sokn med fagseminar for ledere og tilsatte i bosentre og hjemmesykepleie. Under visitasen i Barbu og Trefoldighet sokn var «Rett til egen trosutøvelse» en egen programpost i møte med ledelsen for den kommunale helsetjenesten i Arendal. Det finnes nå mye godt materiell for at eldre og utviklingshemmede får anledning til egen trosutøvelse etter departementets intensjon. Kirken i Agder og Telemark har erfart at det er stor etterspørsel etter hjelp og veiledning. Det er også stor vilje til samarbeid mellom tros- og livssynssamfunn og helse- og omsorgstjenesten i kommunene.

Det er verdt å merke seg at Kristiansand bystyre i desember 2016 vedtok å sette av 1 million kroner i året til økt diakonisatsing i kommunen. Kommunen ønsker at denne satsingen skal være direkte knyttet til arbeid for menneskers rett til tros og livssynsutøvelse mens de er i kommunal omsorg.

Kirke og kultur

Kulturfeltet i bispedømmet har som mål å styrke kirken som kulturarena, og være formidler, arrangør og samarbeidspartner med det øvrige kulturlivet.

Kulturarrangementer i 2016			
Totalt antall konserter og kulturarrangementer		Totalt antall deltakere	
2015	2016	2015	2016
1085	1137	145499	133922

Tall fra SBB viser at antall konserter er i 2016 økt fra forrige år med 52. Samtidig er det en nedgang på deltakere på 11577. Vi har ingen naturlig forklaring på disse endringene. men vil følge utviklingen i kulturaktiviteten i menighetene nøye.

Tilbudet om at kulturrådgiver kan gi råd til lokale aktører som søker økonomisk støtte til lokale tiltak er viktig. I 2016 har blant annet Kirkens Landsfond, Norsk komponistfond og ikke minst Den kulturelle skolesekken, vært bidragsytere. Planlagte tiltak er gjennomført, bortsett fra kurset i søknadsveiledning for daglig ledere og ungdomsledere, som er utsatt til 2018.

Nye samarbeidspartnere for bispedømmerådet i 2016 er Kristiansand domkirkes teologicafé, Haugeinstituttet, Stavanger bispedømme og Det norske solistkor.

Et fremragende eksempel på samarbeid mellom kirken og det øvrige kulturlivet i 2016 er øvelse og framføring av J. Haydns «Skapinga» i Kristiansand domkirke. Deltakere var Det norske solistkor, Det norske blåseensemble, Ensemble Allegria, Kristiansand guttekor og Vanse guttekor Deo Gloria. Korsamarbeidet gav kompetanseheving, erfaring og opplevelse for guttekorene, samt motivasjon og rekruttering til kor, oppgaver kulturfeltet i kirka har som mål å styrke.

FAGDAGER:

Agder og Telemark bispedømmeråd har ved Fagråd for kirkemusikk gjennomført følgende kompetansehevende tiltak for kirkemusikerne i bispedømmet.

I det årlige møtet biskopen har med kirkemusikerne var temaet for biskopens foredrag: «Kirkemusikken i trosopplæringen. Hvordan bevare bredde og kvalitet? Kirkemusikeren som fagperson og tjener» Videre ble det fokusert på salmekanon i trosopplæringen.

Som oppfølging av fagdagen for kirkemusikere, ble seminaret «Salmekanon i trosopplæring og musikalsk mangfold i gudstjenesten» gjennomført på Stiftsdagene 2016. Hele 54 kirkelige ansatte valgte å følge dette seminaret.

Erfaringene både fra fagdagen for kirkemusikerne i februar og seminaret på Stiftsdagene i november viser store muligheter i et konkret samarbeid mellom trosopplæring og kirkemusikk rundt om de enkelte menighetene. Kulturrådgiver vil følge dette opp i forhold til rådgiver for trosopplæring.

I forbindelse med reformasjonsjubileet 2017 er kunstutstillingen «Sola Gratia - Kunst og kirke i 500 år» ferdigkurert. Utstillingen er et samarbeid mellom Agder og Telemark bispedømme og Tunsberg bispedømme. Utstillingen skal vises i Drammens Museum og ved Telemarksgalleriet.

Det vises forøvrig til en mer detaljert rapport for kulturfeltet utarbeidet av kulturrådgiver, som følger som vedlegg til årsrapporten.

PILEGRIMSARBEIDET.

Vandringen mellom Hovden og Røldal (4 dager) hadde i 2016 15 deltakere og vandringen mellom Seljord og Røldal (9 dager) hadde 12 deltakere. På vandringen fra Hovden deltok 13 ekstra dagsvandrere siste dagen.

Flere steder i Agder og Telemark gjennomføres det lokale pilegrimsvandringene, gjerne med utgangspunkt i den lokale kirken. Dette er stort sett dagsvandringene. For å få en bedre oversikt over disse vandringene, sendte bispedømmekontoret ut en spørreundersøkelse høsten 2016. Agder og Telemark bispedømmeråd hadde bedt om en oversikt over pilegrimsaktivitetene i bispedømmet som bakgrunn for deres videre arbeid med temaet. Her er noen av resultatene av undersøkelsen:

- Over 500 personer deltar årlig i pilegrimsvandringene i Agder og Telemark bispedømme
- Et flertallet av vandringene skjer i Telemark
- Ca. 35 menigheter er involvert
- De fleste vandringene har et voksent publikum, men 4-5 steder er vandringen en del av konfirmantarbeidet.
- 18 ulike pilegrimstiltak pågår fra år til år

Prostidiakonen i Vest-Telemark hadde også i 2016 bak flere vandringene som kombinerer pilegrimsvandring og diakoni på en fruktbar måte.

Misjon og dialog

Agder og Telemark	Antall sokn	Avtaler 2013	Avtaler 2014	Avtaler 2015	Avtaler 2016
	135	135	142	144	
	116				128

Misjonsengasjementet i bispedømmet er fortsatt stort. Selv i en tid med økonomiske utfordringer for lokalmenighetene, er det fremdeles flere misjonsavtaler enn sokn. Ingen sokn har sagt at de ikke vil ha avtale lenger. Det er derfor sammenslåing av sokn som gjør at vi har færre avtaler i 2016.

I tilknytning til «Ungdommens år» gjennomførte Agder og Telemark bispedømme i samarbeid med NMS-U teamtur hvor norske ungdommer fikk være med til menigheter i andre land. Dette fortsetter i 2017. Se mer om tiltaket under kapittel «Ungdom».

VENNSKAPSAVTALE EL-QUSSIA OG MAR BISPEDØMME I EGYPT

Kontakt med kristne trossøsken i en annen tradisjon og konfesjon gir nye impulser inn mot trosutøvelse og fromhetsliv. I vennskapskonseptet handler det ikke om økonomisk støtte, slik som i misjonsavtalene. Derimot er forbønn for hverandre en viktig del av avtalen. Også slik åpner avtalen for å dele åndelig erfaring.

Flyktnings situasjonen i verden og spesielt i Midtøsten og Nord-Afrika, viser Vesten også hvordan forfulgte kristne har det. Den koptiske kirke i Egypt er del av dette. Vennskapsavtalen bringer disse utfordringene nær til menighetene i bispedømmet.

I 2016 har blant annet tre ungdommer fra Egypt besøkt bispedømmet. En planlagt tur for kirkelige ansatte til Egypt ble avlyst på grunn av den usikre situasjonen i landet. Det er planlagt ny tur i samarbeid med Stefanusalliansen i 2017.

Inkluderende kirkeliv for funksjonshemmede

På grunn av økonomiske innsparinger har stillingen som rådgiver for inkluderende kirkeliv vært betjent i 60% stilling. Det har betydd færre menighetsbesøk.

Rett til egen trosutøvelse har vært prioritert. Årets møter med avdelingsledere i kommunene og på preste- og diakonsamlinger, har derfor omhandlet retten til egen trosutøvelse. Det er stor etterspørsel etter informasjon og hjelpemateriell som ivaretar eldre og utviklingshemmedes rett til trosutøvelse etter departementets intensjoner.

Når det gjelder egen trosutøvelse, handler det også om inkluderende forkynnelse. Prester og andre tilsatte ble i den forbindelse invitert til kurs om hvordan en kan utvikle gudstjenester og forkynnelse som inkluderer utviklingshemmede.

Tilrettelagte fellesskap: I 2016 var det 19 slike fellesskap i bispedømmet med samlinger minimum en gang i måneden. Det er én samling mindre enn i 2015. Tilbakemeldinger viser at disse fellesskapene er viktige både for foresatte og deltakere, samt at de er en praktisk oppfølging både av retten til egen trosutøvelse og deltakelse i egen menighet.

Rekruttering og frivillighet

Kirken skal utløse frivillighet. Agder og Telemark bispedømme har i enkelte områder opplevd stor uro i forbindelse med Kirkemøtets arbeid med og vedtaket om likekjønnet vigsel. Lenger framme i årsmeldingen er utmeldingstallene i 2016 kommentert i tillegg til den antatte passiviseringen av tidligere aktive i menigheten.

Frivillige pr. prosti	Totalt antall	Gudstj.	Barn 0-12 år	Unge 13 år og mer	Diakonalt arbeid	Kultur og konserter	Komite og utvalg	Annet menigh. arbeid
Domprostiet	2680	725	852	429	761	357	628	504
Mandal	1097	774	279	168	170	200	249	321
Lister	1708	680	417	329	250	410	540	269
Otredal	497	184	88	61	69	56	169	56
Vest-Nedenes	1227	344	244	168	124	66	377	324
Arendal	762	337	196	114	116	148	244	237
Aust-Nedenes	455	206	75	53	48	57	230	84
Bamble	655	504	140	81	79	121	277	216
Skien	1285	440	217	141	338	183	320	390
Øvre-Telemark	1140	328	228	172	244	198	372	437
Sum bispedømme	10886	4382	2643	1634	2014	1705	3265	2838

Tallene for frivillighet viser følgende utvikling for bispedømmet som helhet i de kategoriene bispedømmet valgte å markere i årsmeldingen.

Knyttet til	2015	2016	Endring
Gudstjenesten	4453	4382	- 71
Komiteer og utvalg	3563	3265	- 298
Barn 0-12år	2763	2643	- 120
Unge 13 år oppover	1950	1634	- 316
Kultur og konserter	2475	1705	- 770
Diakonalt arbeid	2083	2014	- 69

Det er tall i statistikken angående frivillige medarbeidere som tyder på en usikkerhet om lik praksis når det gjelder registrering av frivillige. Det er uansett et stort antall engasjerte frivillige rundt om i bispedømmet og det er grunn til å takke for deres store innsats.

Fremdeles kommer ungdom dårligst ut. Det var å håpe at «Ungdommens år» vil gjøre noe med det!

Når det gjelder rekrutering til stillinger er det imidlertid ikke noe som tyder på at det er vanskelig å få søkere til de forskjellige jobbene i kirken.

Informasjon og IKT- utvikle velfungerende hjemmesider

INFORMASJON

Informasjonsarbeidet ved bispedømmekontoret er hovedsakelig lagt til to rådgiverstillinger på kirkelivsavdelingen. Den ene har ansvaret for den tekniske delen. Den andre har primært ansvaret for innholdet. I 2016 har det vært spesielt fokus på intranett og kommunikasjonsplan.

KOMMUNIKASJONSPLAN

Høsten 2016 ble det lagt fram et utkast til kommunikasjonsplan. Planen skal gjelde for bispedømmerådet og dets tilsatte, samt for biskopen i Agder og Telemark.

Målet er et verktøy som strukturerer og målretter informasjon og kommunikasjon, et verktøy i møte med et mediebilde og med kommunikasjonsmuligheter i rask utvikling. Egen kommunikasjonsplan er også viktig for Dnk kirke som en selvstendig virksomhet løst fra staten.

Som verdiorganisasjon er det særlig viktig å være synlig som en motstemme mot alt som bryter ned. Vi skal være kirke i lokalsamfunnene og i kirkebyggene, men også på nettet.

Kommunikasjonsplanen vil omfatte følgende områder:

1. Verdigrunnlaget for vår kommunikasjon - Hva ligger bak informasjonen?
2. Målgrupper for vår kommunikasjon - Hvem skal vi informere?
3. Aktuelle kommunikasjonskanaler - Hvordan skal vi kommunisere?
4. Innholdet i vår kommunikasjon - Hva skal vi informere om?
5. Ansvars- og rollefordeling for informasjonen - Hvem skal informere?

Videre prosess er at planen skal behandles og vedtas av bispedømmerådet vinteren 2017.

NYTT PROFILERINGSMATERIELL

Som en del kommunikasjonsplanen har bispedømmet anskaffet nye profileringsartikler til bruk på stands i forbindelse med utdanningsmesser og andre arenaer der det er strategisk å profilere Den norske kirke og Agder og Telemark bispedømme.

SOSIALE MEDIER

Arbeidet med kommunikasjonsplan viste nødvendigheten av en revisjon av lokale retningslinjer for sosiale medier. Planen legger også til rette for at kontoret er tilstede på sosiale medier.

INTRANETT – TILSLUTNING FRA ANDRE FELLESRÅD OG MENIGHETER

Kirkerådet tilbød i 2016 intranett gratis til kirkelige fellesråd i ett år. Tilbudet har ikke ført til at fellesrådene i bispedømmet velger dette. Det vil bli vanskelig å prioritere en kanal der vi ikke når fram til målgruppen.

INTRANETT SOM INFORMASJONSKANAL FRA KIRKERÅDET

Kirkerådet og KA skal i stigende grad bruke intranett som informasjonskanal. Det virker fornuftig fremfor e-post. Det er så vidt vi kjenner til, ikke gjort noen undersøkelse blant bispedømmerådsansatte hvordan informasjonen oppfattes av den enkelte.

INTERN BRUK AV INTRANETT TIL ARBEIDSRUM OG DOKUMENTARKIV PÅ INTRANETT

I 2016 har kontoret brukt arbeidsrom-funksjonen i intranettet til enkelte prosjekter. Kontoret har gode erfaringer med mye av funksjonaliteten og mulighetene i denne løsningen. Arbeidsrom på tvers av enheter er etablert som gode samarbeidsfora for dokumentdeling og kommunikasjon. Erfaringene viser likevel at mange lett foretrekker å gjøre ting slik det er gjort før. Noe av dette kan skyldes at kirken har hatt mange systemer i endring samtidig, og at medarbeidere opplever at det blir for mange systemer som skal læres på en gang. Videre er integrasjonen mellom intranett og kirkens øvrige IKT-rammeverk ikke alltid på høyden, slik at enkelte operasjoner blir unødig kompliserte og går for sakte.

Det er i liten grad laget retningslinjer for hvordan delte ressurser skal plasseres og organiseres. Dersom intranett skal bli et godt ressursbibliotek, må det være lett å finne fram i. Særlig savnes en helhetlig plan for intranett, internett og arkiv om hva som skal kunne finnes og hvor.

Kirken har ved virksomhetsoverdragelsen 2017 jobbet med å anskaffe nye fagsystemer som skal erstatte statlige systemer for økonomistyring, lønn, reiseregninger og timeregistrering. Nytt system for saksbehandling og arkiv, Public 360, har medført kursing for kontorets ansatte. Superbrukere og fagbrukere har fått omfattende opplæring. Dessuten har gammelt datautstyr blitt skiftet ut.

Kirkebygg

En kirke er mye. Den er menighetens gudshus. Den er et av samfunnets store kulturbygg. Mange kommuner tar vare på sine kirker som de kostelige smykker de er. Mange kommuner sliter med store vedlikeholdsutgifter. Noen kommuner har 5 kirker og et innbyggertall på tusen. Noen kommuner har flere gamle middelalderkirker med stort behov for vedlikehold.

En menighet i dag er avhengig av tjenlige lokaler til gudstjeneste og sine andre aktiviteter. Ikke minst setter trosopplæringsreformen krav til lokaliteter.

Fra 2016 kan Agder og Telemark om melde følgende gleder og utfordringer ved vedrørende kirkebygg:

MANDAL KIRKE

Mandal kirke har gjennomgått større vedlikeholdsarbeider. Under arbeidene ble det oppdaget store råte- og soppskader. Det er behov for reparasjonsarbeider i størrelsesorden 40 til 60 millioner. I 2016 har det vært jobbet aktivt med å finansiere dette arbeidet, og det var gledelig at det på statsbudsjettet for 2017 ble bevilget 12 mill. kroner. Arbeidene er nå påbegynt, men det er behov for ytterligere midler både fra kommunen og over statsbudsjettet de neste årene for at bygget kan være ferdig restaurert til kirkejubileet i 2021.

VIGMOSTAD KIRKE

Også i Vigmostad kirke er det oppdaget betydelige råteskader. Skadene var av en slik karakter at kirken ble stengt. Her er reparasjonsarbeidene beregnet å koste om lag 4 – 5 mill. kroner. Dette er en stor sum penger for en liten kommune som Lindesnes som også har 2 andre kirker.

NYTT KIRKESENTER I LYNGDAL

Etter flere år med planlegging og mange dugnadstimer ble Lyngdal Kirkesenter tatt i bruk 21. august. Biskop Stein Reinertsen deltok. Dermed har Lyngdal fått et nødvendig supplement til den gamle og verneverdige kirken. Mens hovedgudstjenestene fortsatt vil foregå i kirken, vil enkelte familiegudstjenester og andre arrangement foregå i kirkesenteret. Viktigst er muligheten for et utvidet menighetsarbeid med barne- og ungdomsarbeid og diakonale tiltak.

NY KIRKE PÅ FLEKKERØY PLANLEGGES

Flekkerøy kirke er bygget i 1960. Da kirkens hovedskip ofte er fullt, må tilleggsarealet ofte tas i bruk. Løsningen betyr at menigheten sitter som to forsamlinger i hver sitt kirkeskip med et felles korparti.. Det har lenge vært jobbet for å få til et nytt tilbygg til kirken. I 2015 ble det utlyst en arkitektkonkurranse. Den 9. august 2016 ble vinnerforslaget «Ny horisont» presentert. Planen er å beholde bygget som nå rommer kirkeskipet og kirketårnet, og så bygger man i praksis en ny kirke med et nytt stort kirkeskip. Den nye kirken vil kunne gi en god vitamininnsprøytning til en allerede aktiv menighet.

ØSTRE PORSGRUNN KIRKE

I Porsgrunn ble det i 2015 kåret en vinner av arkitektkonkurransen. Pga økonomi har tegningene blitt redusert. Dette er beklagelig. Biskop og stiftsdirektør har vært i flere samtaler med kommunen. Problemet med kirkebygget slik det nå blir, er at det mister mange av funksjonene som gjør den til en folkekirke.

I tillegg til overnevnte er det også gjort vedtak om å realisere et nytt kirkebygg i Vennesla.

Ungdomsarbeid

I tillegg til felles mål gitt av departement og Kirkeråd, har Agder og Telemark bispedømmeråd valgt å satse på ungdom gjennom en fast ungdomsrådgiverstilling i 80% og prosjektet «Ungdommens år» som følger skoleåret 2016 /17

I årsstatistikken 2016 blir menighetene bedt om å rapportere på ungdomsarbeid 0-17 år som ikke kan rapporteres inn under menighetens trosopplæringsplan. Dette viser en betydelig aktivitet.

2016	Kont. tilbud 13-17	Deltakere 13-15	Deltakere 16-17	Enkeltarr leir e.l 13-17	Deltakere 13-15	Deltakere 16-17	Lederkurs o.l 13-17 år	Antall deltakere 13-17
Domprostiet	13	362	152	21	335	288	14	137
Mandal	7	114	88	4	6	29	5	48
Lister	12	378	111	8	110	28	5	16
Otredal	4	49	29	6	24	27	3	35
Vest-Nedenes	13	154	216	11	108	105	8	65
Arendal	6	150	48	33	230	67	5	141
Aust-Nedenes	6	110	78	1	5	0	3	16
Bamble	1	8	7	5	159	48	4	17
Skien	6	195	75	3	97	18	7	61
Øvre-Telemark	6	197	44	1	32	9	10	58
Totalt i Agder og Telemark	74	1717	848	93	1106	619	64	594

Tabellen viser store forskjeller mellom prostiene. Siden det er første året disse tallene blir etterspurt, er det vanskelig å analysere. Tabellen viser følgende for hele bispedømmet.

- Kontinuerlige tiltak 13-17 år: 2565 deltakere.
- Enkelt-arrangement 13-17 år: 1725 deltakere
- Lederkurs 13-17 år: 594 deltakere

I 2016 ble det konfirmert 3512 i bispedømmet. Målt mot tallene for menighetenes totale ungdomsarbeid for alderen 13-17 år, når kirken fram til for få i denne aldersgruppen. I samband med ungdommens år forsøker en nå å utruste nye ungdomsledere og utfordre menighetene til å ha større fokus på ungdomsarbeidet i tida som kommer. Dette vil være et av bispedømmerådets viktigste satsingsområder framover.

Mange menighetsråd melder om et godt samarbeid med frikirker om ungdomsarbeidet. Prosten i Aust-Nedenes melder om prester som regelmessig er med i ungdomsarbeidet. Likeledes fra Skien hvor prestene i Gjerpen nå har startet konfirmantklubb.

Visitaser, trosopplæringsplaner, årsrapporter fra proster og årsstatistikker fra menigheter viser at Dnk i Agder og Telemark har en utfordring når det gjelder ungdomsarbeid. Riktignok finnes det mange menigheter med et aktivt og variert arbeid blant ungdom etter konfirmasjonsalder, men det skjer dessverre ikke over alt. Målet er levende ungdomsarbeid i alle menighetene.

Bispedømmerådet satser altså på ungdom gjennom en fast ungdomsrådgiverstilling i 80% og prosjektet «Ungdommens år» som følger skoleåret 2016/17. Derfor hadde stiftsdagene 2016 som inviterer alle tilsatte i kirken, hovedfokus på ungdom.

I tillegg avsluttet bispedømmet desember 2016 prosjektet «Uten ungdomsarbeid – likevel ikke på bar bakke» med midler fra Tilleggsgavefondet tildelt i 2014. Prosjektet viser at også i menigheter uten ungdomsarbeid er det mulig å starte nye tiltak. Men det tar tid og er avhengig av godt forarbeid og av enkeltpersoner som helhjertet går inn for oppgaven.

UNGDOMMENS ÅR

Selv om «Ungdommens år» ikke er ferdig, kan vi allerede nå trekke følgende konklusjoner.

- Breddetiltakene i trosopplæringen må utvikles og gjennomføres i samarbeid med menighetens kontinuerlige ungdomsarbeid.
- Ungdomsarbeideren, ansatt eller frivillig, er en viktig forutsetning for et kontinuerlig ungdomsarbeid.
- Bispedømmet vil arbeide for å heve status for ungdomsarbeideren. Erfaringen viser at robuste faste stillinger innenfor ungdomsarbeid, får søkere med stor kompetanse som bygger ungdomsarbeid over år.
- Bispedømmets rolle blir å legge til rette for ledertrening og nettverk for lokalmenighetenes ungdomsarbeidere/ ledere.

NETTVERK

Nettverk for ungdomsarbeiderne utvikler seg lokalt på prostinivå, knyttet opp til stiftsdager og ikke minst ved den årlige konferansen for ungdom som arrangeres i Bykle hvert år (Byklekonferansen).

Der har vi følgende tall å vise til.

Byklekonferansen	2014	2015	2016
Deltakere	95	110	120

Også i 2017 er Byklekonferansen fulltegnet med 120 det påmeldte.

TEAMTJENESTE

I begynnelsen av 2016 meldte 8 menigheter sin interesse for at deres ungdommer i samarbeid med NMS-U dro til andre land for å jobbe sammen med ungdommer derfra. 3 menigheter deltok, og 27 ungdommer og 6 ledere dro til Estland sommeren 2016. Erfaringene er gode. Bispedømmet fortsetter dette samarbeidet med NMS-U.

UNGDOMSDEMOKRATI

Fra 2014 til 2016 ble Ungdoms-tinget lagt til Byklekonferansen. Erfaringen er at det var enklere å få delegater, men vanskeligere å gjennomføre U-tinget parallelt med ledertrening og diverse ungdomsaktiviteter. Fra 2017 velger Ungdomsrådet å holde Ungdoms-tinget som egen samling.

UNGDOM 18 – 30

Før arbeidet blant ungdom fra 18 til 30 år ser vi at studentmiljøene er en viktig ressurs og en arena for videre satsing. Vi har en godt fungerende studentprest i Kristiansand og vi nå samarbeide med Tunsberg bispedømme for igjen å få etn studentpresttjeneste i Telemark, Vi ser også at miljøer rundt bibeskoler og kristne videregående skoler gir positive ringvirkninger på ungdomsarbeidet disse stedene

Prestetjenesten

REKRUTTERING

Hovedmålet for prestatjenesten gitt i tildelingsbrevet er at «Alle menigheter i Den norske kirke skal være betjent av en prest». Dette er også hovedmålet i vår virksomhetsplan for prestatjenesten i 2016. Det ble i 2016 tilsatt 12 nye prester, samtidig som 13 prester fratradte.

Selv om også vårt bispedømme i flere år har merket nedgang av antall kvalifiserte søkere til prestestillinger, var det kun en av stillingene som ble lyst ut flere ganger. Nedgangen i antall søkere gjør at vi generelt må være mer proaktive under hele rekrutteringsprosessen enn tidligere. Kontakt med studenter tilhørende vårt bispedømme og studenter knyttet til VTP-opplegget er her viktige virkemidler. Likedan tror vi det virker rekrutterende om vi kan vise til en prestetjeneste hvor det er et godt utbygd ABV-system, en aktiv kompetanseutvikling og en god ledelse av prestetjenesten som er kjennetegnet av forutsigbarhet og fleksibilitet.

8 av de 13 prestene som fratradte sine stillinger i 2016, gjorde det enten ved oppnådd alderspensjon eller avtafefestet pensjon. Som det fremgår av tabellen under ligger vårt bispedømme over landsgjennomsnittet når det gjelder prester over 60 år. Det tilsier at vi i årene fremover vil ha stor fratreden med tilsvarende utfordringer til nyrekruttering.

Alderssammensetning i presteskapet

		under 40 år		40-49 år		50-59 år		over 60 år		Totalt
		Ant.	Pst.	Ant.	Pst.	Ant.	Pst.	Ant.	Pst.	
Agder og Telemark	2014	21	17 %	28	22 %	43	34 %	35	28 %	127
Totalt alle BDR			17 %		23 %		31 %		28 %	
Agder og Telemark	2015	24	17 %	29	21 %	38	28 %	47	34 %	138
Totalt alle BDR		214	17 %	321	25 %	385	30 %	374	29 %	1294
Agder og Telemark	2016	22	16 %	31	23 %	32	24 %	49	37 %	134
Totalt alle BDR		202	16 %	317	25 %	350	27 %	404	32 %	1273

Mens vi de senere årene har ligget nær landsgjennomsnittet i alderssammensetning er det som nevnt over, en forskyvning i alderssammensetningen for 2016. Tabellen viser en overgang av prester fra gruppen 50-59 til gruppen over 60 år. Samtidig registrerer vi at flere prester står i arbeid utover oppnådd AFP-alder (62 år). Oppgaven i årene som kommer vil være å føre en målretta og god seniorpolitikk som gjør at stadig flere prester kan og vil stå i tjeneste til oppnådd pensjonsalder. Samtidig blir utfordringen at man ikke legger til rette for en seniorpolitikk som fører til ulemper og økt arbeidsbelastning for de yngre prestene. Her vil vi benytte oss av de erfaringene vi har høstet gjennom et livsfaseprosjekt i Skien for noen år siden. Virkemiddelet her har i stor grad vært en aktiv bruk av tjenesteordninger og tjenesteutveksling.

VIKARTJENESTE OG ENKELTTJENESTER.

Tabellen på neste side viser omfanget av enkelttjenester i Agder og Telemark bispedømme og i landet totalt

Som det fremgår av tallene er antall ekstratjenester i Agder og Telemark høyt sammenliknet med resten av landet, spesielt gjelder dette for gudstjenester.

Enkelttjenester.	Gudstjenester	Gravferd	Vigsel	Sum
Agder og Telemark	121	75	48	244
Landet	777	694	324	1795

Vi har funnet det hensiktsmessig, både økonomisk og personellmessig å løse en del vikarbehov ved hjelp av enkelttjenester istedenfor å sette inn en vikar for et avgrenset tidsrom. Mange steder i bispedømmet vårt har vi hatt rimelig god tilgang på aktuelle vikarer til enkelttjenester, ikke minst pensjonister. Vårt vikarbudsjet er på ca 5 % av det totale lønnsbudsjettet. Her er enkelttjenester

regnet inn. Sett i sammenheng med sykefraværspersent og presteskifter for 2016 mener vi det er samsvar med vikarbudsjetts størrelse.

Så skal det også legges til at 2016 har vært et år med nedbemanning og kutt der vi har vært ekstra påpasselige med å ikke sette inn mer ressurser enn nødvendig ved vakanse og ledighet i stillinger. Da har ofte enkelttjenester blitt brukt. Ved sykdom har vi ønsket å opprettholde samme nivå på vikardekning som tidligere.

BORTFALL AV BOPLIKTSORDNINGEN

Etter at bopliksordningen for prester ble avviklet og i forbindelse med nyrekruttering, er det naturlig nok færre og færre prester som bor i tjenestebolig. Ved utgangen av 2016 var det 39 prester (ca.30 %) som fortsatt bodde i tjenestebolig. 7 av prestene flyttet dette året ut av tjenesteboligen.

Menighetene ønsker naturlig nok å tilsette prester som bor eller bosetter seg i lokalmiljøet, men hverken i stillingsutlysninger eller i tilsettingsprosessen gis det adgang til å legge vekt på hvor presten ønsker å bosette seg når det ikke lenger er boplikt til stillinger.

For å ivareta at prester også i fremtiden har en nær kontakt med menighet og lokalsamfunn må vi ha oppmerksomhet på innhold og arbeidsoppgaver til prestene, slik at dette blir ivaretatt.

INNFØRING AV ARBEIDSTID FOR PRESTER

Innføringen av nye arbeidstidsbestemmelser for prester har vært en omfattende og krevende sak for prestene og ikke minst prostene og bispedømmerrådsadministrasjonen. Utfordringen har vært todelt. Dels har det handlet om å implementere arbeidstiden rent administrativt, gjennom utforming av arbeidsplaner og registrering av medgått tid. Dels har det handlet om å håndtere den utfordring det er å prioritere og avgrense prestatjenesten på en best måte for både menigheter og ansatte.

Mye av prostenes tid har gått med til rent administrative gjøremål når man skal legge nye arbeidsplaner for prestene i tråd med de nye arbeidstidsbestemmelsene. Det har vært krevende å sette seg inn i de nye systemene og mye tid har blitt brukt til opplæring og oppfølging, både fra administrasjonen og prostene.

Det at man har valgt et system for å registrere planlagt arbeidstid og utbetaling av tilleggslønn i forkant av en periode, har ført til at man har stått i et krysspress mellom menighetens ønsker, prestenes behov og rettigheter og bispedømmets økonomi, når man skal drive arbeidsplanlegging.

Det bør vurderes om prestatjenesten er bedre tjent med å bruke den modellen som i dag brukes i KA-området med fast gjennomsnittsberegnet tilleggslønn. Dette vil lette trykket rent administrativt på både prester, proster og administrasjon, samt innebære at ressurser og oppmerksomhet kan rettes mot ledelse framfor timeberegning og kontroll.

Det må også legges til at vi ser at innføring av den nye arbeidstidsreglementet er et godt verktøy for prestene til å skille mellom arbeid og fritid. Dette vil igjen ha den gode effekten at det kan virke rekrutterende for presteyrket. Videre vil arbeidstidsreglementet kunne være til hjelp for proster og prester til å foreta ledelse og prioriteringer i tjenesten.

ETTER- OG VIDEREUTDANNING

I 2015 var de fleste av prestene gjennom et omfattende etterutdanningskurs i reformatorisk teologi. I forlengelsen av dette ble det i 2016 arrangert studietur til sentrale Luther-byer i Tyskland. Drøyt en tredel av prestene i bispedømmet deltok på en av to studieturer. Vi opplever at studieopplegget om reformatorisk teologi, som har vært bispedømmets satsingsområde i kompetanseutvikling, har skapt en styrket bevissthet om både reformatorisk teologi og viktigheten av å arbeide med systematisk teologi. Det har også vært et viktig faglig grunnlag for forberedelsen av reformasjonsjubileet i 2017.

Siden dette har vært et obligatorisk kurs for alle prestene, og siden den økonomiske situasjon gjorde at vi i 2016 måtte redusere midlene til videre- og etterutdanning, har det vært drevet svært få andre studieopplegg blant prestene.

ARBEIDSVEILEDNING

Agder og Telemark bispedømme har høy prioritet på arbeidsveiledning. I 2016 er antallet grupper økt fra 11 til 13. Av disse er 7 grupper tverrfaglige, det vil si at både prester og ansatte i fellesrådene er representert. Det ble dette året gjort avtaler om at veilederne skal ha oppgaven som del av sin stilling. Vi har derfor ikke lenger personer som foretar veiledning som en tilleggsjobb til sin faste stilling. Dette er i tråd med Nasjonale retningslinjer for arbeidsveiledning, noe som fører til at de fleste veileder flere grupper og kvaliteten på veiledningen vil bli styrket. Inkludert 2 prester og 2 diakoner under utdanning fra dette året, har vi i dag 7 gruppeveiledere blant egne ansatte. Alle prostene er i egne grupper ledet av ekstern veileder.

Arbeidsveiledning	2012	2013	2014	2015	2016
Deltakere i gruppe	49	66	69	81	66
Individualveiledning		8	10	14	10
Andel prester i veiledning		55 %	59 %	71 %	59 %

Nedgangen fra 2015 til 2016 i antall deltakere skyldes at det i 2015 også var tatt med fellesrådsansatte i oversikten. Fellesrådsansatte som deltar i arbeidsveiledning i 2016 er 8.

LEDELSE AV PRESTETJENESTEN

I årsmeldingen for 2015 skrev vi at «det har skjedd en kontinuerlig bevisstgjøring og utvikling av prostenes rolle som leder av prostetjenesten». Denne utvikling har fortsatt også i 2016.

Ikke minst har dette avtegnet seg i tre forhold;

- I arbeidet med å legge til rette for det nye arbeidstidsreglementet har prostene i tillegg til administrasjon også hatt en aktiv rolle i å foreta prioriteringer og fastsette mål for prostetjenesten.
- I 2016 har vi måtte foreta stillingsreduksjoner i bispedømmet. Her har prostene både vært aktivt med i prosessen før de konkrete reduksjoner ble vedtatt og kommet med forslag til omdisponering av ressurser. Videre har de vært sentrale i gjennomføringen av stillingsreduksjonene.
- Stadig flere samarbeidsutfordringer og personalkonflikter blir løst på lokalt nivå. Det er vårt inntrykk at prostene ofte kommer tidlig inn i disse sakene og slik bidrar til best mulig utfall. Personalavdelingen har en funksjon som prostens rådgivere og ressurs i de konkrete sakene.

DEL IV STYRING OG KONTROLL

Risikostyring

Virksomheten har i 2016 hatt oppmerksomheten rettet mot de overordnede målsetninger som fremgår av departementets tildelingsbrev, Kirkerådets resultatmål og nøkkelindikatorer, samt bispedømmets egen «Virksomhetsplan for 2016». Rapportering på måloppnåelse er en viktig indikator for løpende ressursplanlegging. Videre er interne kontrollrutiner en viktig faktor for å sikre riktig bruk av de midler virksomheten er satt til å forvalte.

Kritiske risikoområder inneværende år har blant annet vært antall stillinger, konsekvenser av bortfall av prestenes boplikt i 2015, endringer i prestenes ansiennitetsberegning og det økte produktivitetskravet (0,7%) som fremkom i tildelingen fra departementet. Innføring av avtale om arbeidstid for prestene sammen med omlegging av beredskapsordningen har også vært krevende. Dette har samlet ført til økte økonomiske utfordringer, og for en virksomhet hvor lønnskostnadene utgjør 93,4% av samlet netto tildeling utgjør produktivitetskravet en stor utfordring.

Det utarbeides månedlige økonomirapporter over forbruk målt mot budsjett for alle deler av virksomheten, for derved å ivareta nødvendig styring og kontroll. Det har også vært fokus på virksomhetens rutiner for internkontroll.

En stor utfordring i 2016 var at samlede bevilgninger medførte behov for å redusere bemanningen med til sammen 6,2 årsverk i forhold til budsjetterte stillinger i 2015. Bispedømmerådet vedtok samtidig at ingen medarbeidere skulle sies opp. Dette, sammen med kravet om å opprettholde et tilbud om prestetjeneste som landsdekkende kirke, medførte stor risiko for merforbruk i 2016. Det ble derfor gjennomført en streng vakansestyling ved ledighet i stillinger, inntil nedbemanningen kunne gjennomføres. Resultatet ble et merforbruk på ca. 1,2 mill. kroner. Merforbruket lå i utgangspunktet an til å bli nærmere fire ganger så stort.

En annen risikofaktor har vært virksomhetsoverdragelsen og forberedelsen av denne. Utfordringer i denne sammenheng har blant annet vært knyttet til om medarbeidere ville reservere seg mot overføring til det nye rettssubjektet, om Kirkerådet ville komme i havn med et nytt avtaleverk i tide og om nødvendige datasystemer for lønn og regnskap mv. ville være på plass ved årets utgang. Både våre egne medarbeidere og Kirkerådets folk har på dette området jobbet tett sammen, med utgangspunkt i framdriftsplaner utarbeidet i fellesskap. Resultatet var en vellykket overgang til nytt rettssubjekt.

OPPFØLGING AV EVENTUELLE REVISJONSMERKNADER FRA RIKSREVISJONEN

Endelig revisjonsberetning vedrørende regnskap 2015 mv. ble uten merknader avgitt av Riksrevisjonen pr 09.05.2016. Riksrevisjonen startet pr 16.06.2016 arbeidet med revisjon av regnskapsåret 2016. Av «Innledende revisjonsbrev» fremgår det at revisjonen vil foregå i perioden mai 2016 – april 2017, og at endelig resultat av revisjonen vil bli rapportert i form av en revisjonsberetning innen 01.05.2017.

EVENTUELLE VESENTLIGE ENDRINGER I OPPLEGGET FOR STYRING OG KONTROLL, SOM AVDEKKET STYRINGSSVIKT, FEIL ELLER MANGLER

Internkontroll og øvrige rutiner har ikke avdekket styringssvikt, feil eller mangler som bør kommenteres. Departementets anmodning om gjennomgang av rutiner er gjennomført,

FELLESFØRINGER FRA KMD JF. TILDELINGSBREVET.

Fellesføringene for 2016 har hatt til hensikt å få mer kunnskap om hvorvidt brukernes situasjon og opplevelse kan gjøres mer relevante og treffsikre og effektive. En av våre store utfordringer som

kirke i Agder og Telemark er at vi ser at oppslutningen om dåp går tilbake, samtidig som vi mange steder sliter med å skape et godt og attraktivt tilbud for ungdom. Vi er derfor i ferd med å gjennomføre «Ungdommens år» både for å skaffe relevant informasjon om metoder og måter for å nå ut til ungdom på, og for å styrke det lokale arbeidet. I forbindelse med Ungdommens år har vi blant annet benyttet oss av materiale i en brukerundersøkelse utført av NLA, Gimlekollen som vi også vil bruke i det videre oppfølgingsarbeidet.

Videre har vi i 2016 utarbeidet en ny kommunikasjonsplan for bispedømmet, for bedre å kunne kommunisere med våre målgrupper gjennom ulike medier. Denne planen legges fram for bispedømmerådet til godkjenning i februar 2017.

Som referert i årsmeldingen for 2015 ble det gjennomført en brukerundersøkelse om dåp. Grunnet sykdom og skifte i stillinger innenfor undervisning, trosopplæring og ungdomsarbeid har dette arbeidet stoppet litt opp. Bemanningssituasjonen på dette området er nå bedret og vi vil i 2017 ta tak i de funnene som brukerundersøkelsen avdekket. I 2017 vil vi utforme tiltak som kan møte disse utfordringene.

Når det gjelder våre egne medarbeideres opplevelse av arbeidsmiljøet, har det i tillegg til ordinære ordninger vært gjennomført ekstraordinær arbeidsmiljøundersøkelse og særskilte medarbeidersamtaler knyttet til virksomhetsoverdragelsen. Det har i tillegg vært et særlig tett samarbeide med arbeidstakerorganisasjonene og med kirkevergene dette året.

Sykefravær

Agder og Telemark	2014			2015			2016		
	Totalt	kvinner	menn	Totalt	kvinner	menn	Totalt	Kvinner	Menn
	4,27 %	7,30 %	3,30 %	6,60 %	9,30 %	5,50 %	4,00 %	6,80 %	2,90 %
Gjennomsnitt alle BDR								7,60 %	3,50 %

Det var i 2015 en dramatisk økning i sykefraværet totalt. Dette skyldtes i hovedsak langtidssykemeldinger. Sykefraværet var på 6,6% i 2015 mot 4,0% i 2016. Vi uttrykte bekymring for sykefraværet i 2015 og antydte med bakgrunn i arbeidsmiljøundersøkelsen at dette delvis kunne være arbeidsrelatert. Sykefraværet for 2016 har falt til et mer «normalt» nivå. Endring i prestenes arbeidsvilkår, blant annet med innføring av arbeidstid, samt at vi i 2016 ikke har hatt store personal-konflikter, kan være medvirkende årsaker til at sykefraværet har gått ned. Videre henger det antakelig også sammen med en økt oppmerksomhet rundt årsaker til sykefravær i det enkelte prosti ved medarbeidersamtaler og vernerunder.

Likestilling

Tabellene på neste side viser status for kjønnsfordeling fordelt på administrasjon og presteskap.

ADMINISTRASJON 2016						
	Totalt		Lederstillinger		Øvrige stillinger	
	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn
Kjønnsfordeling - alle ansatte (i pst)	33	67	0	100	45	55
Kjønnsfordeling heltidsansatte (i pst)	29	71	0	100	44	56
Kjønnsfordeling deltidsansatte (i pst)	48	52	0	0	48	52
Gjennomsnittslønn (i 1000 kr)	492	628	0	776	492	521

PRESTESKAPET 2016						
	Totalt		Lederstillinger		Øvrige stillinger	
	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn
Kjønnsfordeling - alle ansatte (i pst)	28	72	20	80	29	71
Kjønnsfordeling heltidsansatte (i pst)	27	73	20	80	28	72
Kjønnsfordeling deltidsansatte (i pst)	44	56	0	0	44	56
Gjennomsnittslønn (i 1000 kr)	596	608	732	736	588	596

Andel kvinner i faste prestestillinger holder seg stabilt og ligger nær opp til landsgjennomsnittet.

Andelen kvinner i faste stillinger	2014	2015	2016
Agder og Telemark	23,60 %	28 %	28 %
Gjennomsnitt alle BDR	29,40 %	31,00 %	30 %

Andelen kvinner i faste prestestillinger har en liten nedgang fra forrige år (fra 31% til 30%), mot en jevn økning tidligere år. Dette er en tilfeldig justering, men det er grunn til å merke seg det med tanke på fremtidige tilsetninger.

Andelen kvinner i stilling som prost	2014		2015		2016	
	2 av 10	20,00 %	3 av 11	27,30 %	2 av 10	20 %
Gjennomsnitt alle BDR				27,90 %		29,20 %

Etter at en av de kvinnelige prostene sluttet er antallet her gått fra 3 til 2 (mannlig prest konstituert i denne stillingen). Også her er det viktig å se på kjønnsfordelingen ved senere tilsetninger.

Lønnsandel	Prost	Sokneprest	Kapellan	Andre	Totalt
Agder og Telemark 2014	99 %	99 %	98 %	102 %	98 %
Agder og Telemark 2015	98 %	98 %	99 %	101 %	98 %
Agder og Telemark 2016	96 %	98 %	99 %	95 %	97 %
Alle BDR for 2016	99 %	98 %	99 %	98 %	97 %

Til forskjell fra forrige år er nå gjennomsnittlig lønnsnivå for kvinner noe lavere enn for menn i alle stillingskategorier. Endringen har delvis sammenheng med alderssammensetningen og innføring av ansiennitetsstige. Vi har en overvekt av eldre menn i presteskaper, mens kjønnsfordelingen er jevnere for de yngre aldersgruppene.

ETNISITET, RELIGION, NEDSATT FUNKSJONSEVNE

Det er i presteskaper fire opprinnelig tyske, en islandsk og en dansk medarbeider.

LIKESTILLING PÅ BAKGRUNN AV RELIGION.

Kirkelovens § 29 setter krav om medlemskap i Den norske kirke for alle ansatte. Bestemmelsen om likestilling på bakgrunn av religion kommer derfor ikke til anvendelse. Alle medarbeidere er medlem av Den norske kirke.

LIKESTILLING PÅ BAKGRUNN AV FUNKSJONSNEDESETTELSE.

Både i administrasjonen og i presteskaper har vi tilsatt medarbeidere med nedsatt funksjonsevne. Disse har til en viss grad behov for særlig tilrettelegging, særlig ved hjelp av fleksible arbeidstider og reduserte stillinger. Dette tilrettelegges av prostene og personalavdelingen. I 2016 har vi også lagt til rette for at en prest som i flere år har vært delvis uføretrygdet nå er tilbake i full stilling.

HMS/arbeidsmiljø

MÅL FOR HMS-ARBEIDET I BISPEDØMMET

Arbeidsmiljøet skal til enhver tid tilfredsstillende de krav loven stiller og bidra til å nå de spesielle mål bispedømmet har satt. Kirken skal være en attraktiv arbeidsplass. Ledelse og ansatte skal sammen skape arbeidsforhold som stimulerer til kreativitet og innsats. Kirken skal ha et utfordrende, trygt og trivelig arbeidsmiljø. En vil arbeide for at alle ansatte opplever at det stilles forventninger til dem, at de har anledning til å påvirke og anledning til utvikling i egen arbeidssituasjon, samt at de er en del av et åndelig og sosialt fellesskap som arbeider mot felles mål.

TILTAK

Det er en klar bevissthet om å tilrettelegge for arbeide der det er spesielle behov. Det skal være plass for medarbeidere med ulike forutsetninger, inkludert nedsatt arbeidsevne. Dette er søkt ivarett både i presteskaper og ved bispedømmekontoret i 2016.

- Den enkelte medarbeider skal kunne arbeide til oppnådd pensjonsalder.
- Alle medarbeidere har rett til faglig og personlig utvikling i jobben.
- Alle skal bli tatt med på råd og delta i avgjørelser som særlig angår dem.
- Ingen skal bli trakassert og alle skal respektere andres integritet.
- En ønsker bred medvirkning fra alle ansatte ved HMS-engasjement i alle ledd.
- Alle medarbeidere har medansvar for egen helse og sikkerhet og for felles arbeidsmiljø.

Prostene har fått dette delegert med tanke på å følge opp ansvaret. Overordna ansvar ligger hos arbeidsgiver. Alle nødvendige tiltak som lar seg gjennomføre med tilgjengelige ressurser skal gjennomføres for å nå disse målene.

RESULTAT

Det har i 2016 vært en økt bruk av avviksmeldinger i presteskaper. Dette skyldes i all hovedsak at administrasjonen har lagt vekt på bevisst bruk av avviksmelding knyttet til forhold i tjenesten av fysisk eller psykososial art. Alle avviksmeldinger blir behandlet og fulgt opp med tiltak og det blir gitt tilbakemelding til melder.

Forrige år ble det lagt ned stor innsats for å bedre arbeidsmiljøet der det var spenninger og konflikter. Det har i 2016 vært få store konflikter knyttet til prestedtjenesten eller samarbeid på tvers av arbeidsgiverlinjene. Vi tror noe av dette skyldes at prostene tidlig er inne i situasjoner for å løse ting så tidlig som mulig og på lavest mulig nivå.

I forbindelse med nødvendig nedbemanning i presteskapet generelt er enkelte av prostene stilt overfor utfordringer med omdefinering av stillingsbeskrivelser. Dette har til dels vært krevende, men er løst i god kommunikasjon med prestene i det enkelte prosti.

Det er nå, etter lengre prosess, kommet på plass mal for samordning om HMS-arbeidet i det enkelte fellesrådsområde. Erfaringen er at samarbeid om HMS-arbeidet mellom prost og kirkeverge har gode rutiner i alle prostier/fellessrådsområder. Men også på dette området er det fortsatt behov for videreutvikling av lokale planer.

Arbeidsplassundersøkelsen for dette året er gjennomført som Questback for andre gang. Forbedringen har vært at det enkelte verneombud har mottatt resultatet for sitt område direkte, med mulighet til å kontakte prester med spesielle utfordringer. Det er fortsatt slik at resultatet for arbeidsrelaterte helseplager og mobbing/trakassering er for høyt, henholdsvis 27, som er en økning fra året før, og 4, som er en nedgang på 2. Økningen i arbeidsrelaterte helseplager er såpass høyt og i økning fra forrige år (19) at det er grunn til å se nærmere på årsaker. Det er grunn til å anta at mye av dette henger sammen med nedbemanning og endrede arbeidsoppgaver. Det jobbes videre med dette materialet for å avdekke de reelle årsakene slik at de riktige tiltakene kan iverksettes.

DEL V. VURDERING AV FRAMTIDSUTSIKTER

Resultatene i denne årsrapporten viser at Agder og Telemark bispedømme står overfor betydelige utfordringer for fortsatt å nå de overordnede målene for kirken. Nedenfor er noen av disse kommentert.

EN LANDSDEKKENDE, LOKALT FORANKRET KIRKE.

Den demografiske utviklingen går i retning av at befolkningen øker i de større bysamfunnene ved kysten, samtidig som folketallet i utkantområder går noe tilbake, og i disse områdene stiger gjennomsnittsalderen. Kommuneøkonomien blir også svekket ved sviktende befolkningsgrunnlag. På disse stedene er ofte kirketettheten høy, og dette resulterer i få medlemmer tilhørende den enkelte kirke. Med stramme økonomiske rammer både fra stat og kommune er det utfordrende å opprettholde tilbudet med kirkelig betjening og for kommunene å ha tilstrekkelige midler for nødvendig vedlikehold av kirkebyggene. Vi kan etter hvert komme i en situasjon hvor enkelte utkantstrøk bare sporadisk vil bli betjent av kirkelig personell, og at enkelte kirker må tas ut av drift av grunnet dårlig vedlikehold.

EN OPPSLUTNING SOM BEKREFTER DENS KARAKTER SOM FOLKEKIRKE.

Som omtalt under avsnittet om gudstjenesten, har folks reisevaner blitt endret, og det påvirker også oppslutningen om gudstjenesten. Det er i gjennomsnitt færre deltakere på ordinære gudstjenester enn tidligere, bl. a. som følge av dette. Skal man fortsatt ha en oppslutning om kirkens gudstjenester som bekrefter dens karakter som folkekirke, er det derfor nødvendig å tenke nytt om hvor, når og på hvilken måte kirkens gudstjenestefeiring skal skje.

Likeledes er det viktig at kirken tar i bruk nye kommunikasjonskanaler for å informere om kirkens virksomhet og tjenester. Her ser vi at det i vårt bispedømme er lite engasjement lokalt om å slutte seg til de nasjonalkirkelige IT-løsningene som tilbys. Dette gjør det krevende og få til hensiktsmessige og enkle løsninger for elektronisk intern kommunikasjon.

FORMIDLE EVANGELISK-LUTHERSK TRO OG TRADISJON OG TILBY TROSOPPLÆRING TIL ALLE DØPTE BARN.

Arbeidet med innføring av trosopplæringsreformen synes i Agder og Telemark bispedømme å ha bidratt til å skape rimelig god oppslutning om aktiviteter for barn opp til konfirmasjonsalderen. Vi ser imidlertid at færre av våre medlemmer døver barna sine og at trosopplæringstiltak for unge, har lav oppslutning. Det er viktig å finne fram til og iverksette nødvendige tiltak inntil de negative trendene er snudd. Utfordringene rundt dåp vil derfor få et spesielt fokus i Agder og Telemark i de kommende årene. Innenfor ungdomssektoren vil vi bygge videre på det erfaringsmaterialet vi får i løpet av satsingen på «Ungdommens år».

ORGANISERT I SAMSVAR MED DEMOKRATISKE PRINSIPPER OG VERDIER.

Gjennomføringen av skillet fra Staten og virksomhetsoverdragelsen har lagt beslag på så store ressurser at det til tider har vært utfordrende samtidig i tilstrekkelig grad å opprettholde et nødvendig fokus på kirkens hovedoppdrag. Selv om mye av rammeverket for en selvstendig kirke nå er på plass, gjenstår viktige oppgaver med den interne organiseringen av kirken. Vi ser det som viktig at denne prosessen gjennomføres så fort som mulig av to grunner:

- Det er stor omstillingsslitasje i deler av kirken, og nye langdryge prosesser vil virke utarmende på ansatte og frivillige.
- Det er et stort behov for å forenkle den kirkelige organisatoriske og administrative struktur med henblikk på å frigjøre ressurser til utøvelse av oppgaver knyttet til kirkens hovedoppdrag.

SKAPE GODE ARBEIDSVILKÅR OG REKRUTTERE NYE MEDARBEIDERE.

Agder og Telemark bispedømme har en høy gjennomsnittsalder blant prestene, og denne trenden er økende. Store grupper vil nå pensjonsalder de nærmeste årene slik at det vil være et betydelig behov for rekruttering til prestatjeneste. Erfaring fra rekrutteringsprosjekter som er gjennomført, har blant annet bidratt til at mange unge nyutdannede prester har blitt tilsatt. Det må likevel fortsatt arbeides med tilrettelegging av tjenesten slik at den oppleves som attraktiv også i utkantstrøk.

Bispedømmerådet forbereder derfor å etablere et prosjekt med utvikling av samarbeidsteam blant prester med ulike spesialtjenester som skal betjene områder der det tradisjonelt har vært vanskelig å rekruttere til prestatjeneste.

ØKONOMISKE RAMMEBETINGELSER.

Bispedømmerådet har de siste årene erfart at offentlige bevilgninger til kirken, fra statlige og kommunale myndigheter, ikke lenger dekker ønsker og behov for vekst og utvikling i tjenestetilbudet og den kirkelige aktiviteten for øvrig. Stramme økonomiske rammer med stillingskutt og andre nedskjæringer svekker dessuten motivasjon og frivillig engasjement. Det er derfor viktig å møte denne utviklingen på to måter:

- Fortsatt informere bevilgende myndigheter om konsekvensene av reduserte rammer og således påvirke til økning av bevilgningene.
- Igangsette et mer offensivt strategisk arbeid for å motivere kirkens medlemmer til økt givertjeneste.

Til sistnevnte tiltak vil Agder og Telemark bispedømmeråd sammen med noen fellesråd, i løpet av 2017, ta initiativ til å etablere et prosjekt for å utvikle modeller som kan benyttes for å øke gaveinntektene.

VI ÅRSREGNSKAPET 2016

Ledelseskomentar

FORMÅL

Agder og Telemark bispedømmeråd (ATBR) er en statlig virksomhet underlagt Kulturdepartementet. ATBR fører regnskap i henhold til kontantprinsippet, slik det framgår av prinsippnoten til årsregnskapet. ATBR er en del av Den norske kirke, og dekker det geografiske området bestående av fylkene Vest-Agder, Aust-Agder og Telemark. Hovedmålet for virksomheten tar utgangspunkt i Grunnloven §16, og fra hovedmålet er det utledet følgende delmål:

- Den norske kirke skal være en landsdekkende, lokalt forankret kirke.
- Den norske kirke skal ha en oppslutning som bekrefter dens karakter som folkekirke.
- Den norske kirke skal formidle evangelisk-luthersk tro og tradisjon og tilby trosopplæring til alle barn.

- Den norske kirke skal være organisert i samsvar med demokratiske prinsipper og verdier.

BEKREFTELSE

Vi bekrefter herved at årsregnskapet er avlagt i henhold til bestemmelser om økonomistyring i staten, rundskriv fra Finansdepartementet og krav fra Kulturdepartementet i tildelingsbrev. Vi mener regnskapet gir et dekkende bilde av ATBRs disponible bevilgninger og regnskapsførte utgifter/inntekter. ATBR har ingen bokførte eiendeler eller gjeld.

VURDERING AV VESENTLIGE FORHOLD

I 2016 har ATBR samlet disponert en netto tildeling på kr 112 784 000. Bevilgningen disponeres i det alt vesentlige til lønn og driftskostnader for 131 årsverk prestestillinger og 15,4 årsverk administrative stillinger. Ved utgangen av 2016 var det et merforbruk på kr 1 264 000, hvilket utgjør 1,12% av samlet netto tildeling. For å kunne fremlegge et årsbudsjett i balanse, ble det ved årets begynnelse vedtatt å redusere antall prestestillinger med 5 årsverk, samt med 1,2 årsverk i administrasjonen, begge steder ved naturlig avgang. Årets samlede merforbruk er et resultat av at de vedtatte stillingsreduksjoner ikke fullt ut ble effektivert før i siste halvår 2016.

I tillegg til ordinær driftsbevilgning har ATBR i 2016 disponert en belastningsfullmakt fra Kirkerådet på til sammen kr 39 658 500. Dette gjelder midler til trosopplæring og annen kirkelig virksomhet (diakonstillinger, kateketstillinger og kirkemusikk), og er fordelt og utbetalt i sin helhet i henhold til gjeldende retningslinjer for tilskudsforvaltning.

Artskontorrapporteringen viser at rapporterte netto utgifter til lønn og sosiale utgifter (hensyntatt offentlige refusjoner vedrørende lønn) i 2016 beløp seg til kr 105 337 051, mot kr 98 869 241 i 2015. Av samlede kostnader i 2016 utgjør lønn og sosiale utgifter 88,5%, og andre driftsutgifter 11,5%. Tilsvarende i 2015 var henholdsvis 87,5% og 12,5%.

ATBR har høyt fokus på arbeidsmiljøet for sine ansatte, og det er i den forbindelse inngått IA-avtale med NAV (avtale om inkluderende arbeidsliv). Sykefraværsprosenten var i 2016 på 4,0%, mot 5,9% i 2015.

TILLEGGSOPPLYSNINGER

Årsregnskapet for 2016 blir vedtatt av bispedømmerrådet. Årsregnskapet blir revidert av Riksrevisjonen. Revisjon av årsregnskapet for 2016 er allerede igangsatt, og Riksrevisjonen vil avgi en revisjonsberetning innen 1.mai 2017. Revisjonsberetning blir når den er offentlig tilgjengelig, i likhet med komplett Årsrapport 2016, lagt ut på bispedømmerrådets hjemmeside (www.kirken.no/agder/tema/Kirken i samfunnet).

Kristiansand 28 februar 2017

Tormod Stene Hansen
Stiftsdirektør

Prinsippnote til årsregnskapet

Årsregnskap for ATBR er utarbeidet og avlagt etter nærmere retningslinjer fastsatt i bestemmelser om økonomistyring i staten («bestemmelsene»). Årsregnskapet er i henhold til krav i bestemmelsene punkt 3.4.1, nærmere bestemmelser i Finansdepartementets rundskriv R-115 av november 2016 og eventuelle tilleggskrav fastsatt av overordnet departement.

Oppstillingen av bevilgningsrapporteringen og artskontorrapporteringen er utarbeidet med utgangspunkt i bestemmelsene punkt 3.4.2 – de grunnleggende prinsippene for årsregnskapet:

- a) Regnskapet følger kalenderåret
- b) Regnskapet inneholder alle rapporterte utgifter og inntekter for regnskapsåret
- c) Utgifter og inntekter er ført i regnskapet med brutto beløp
- d) Regnskapet er utarbeidet i tråd med kontantprinsippet

Oppstillingene av bevilgnings- og artskontorrapportering er utarbeidet etter de samme prinsippene, men gruppert etter ulike kontoplaner. Prinsippene samsvarer med krav i bestemmelsene punkt 3.5 til hvordan virksomhetene skal rapportere til statsregnskapet. Sumlinjen “Netto rapportert til bevilgningsregnskapet” er lik i begge oppstillingene.

Virksomheten er tilknyttet statens konsernkontoordning i Norges Bank i henhold til krav i bestemmelsene pkt. 3.7.1. Bruttobudsjetterte virksomheter tilføres ikke likviditet gjennom året men har en trekkrettighet på sin konsernkonto. Ved årets slutt nullstilles saldoen på den enkelte oppgjørskonto ved overgang til nytt år.

Bevilgningsrapporteringen

Oppstillingen av bevilgningsrapporteringen omfatter en øvre del med bevilgningsrapporteringen og en nedre del som viser beholdninger virksomheten står oppført med i kapitalregnskapet. Bevilgningsrapporteringen viser regnskapstall som virksomheten har rapportert til statsregnskapet. Det stilles opp etter de kapitler og poster i bevilgningsregnskapet virksomheten har fullmakt til å disponere. Kolonnen samlet tildeling viser hva virksomheten har fått stilt til disposisjon i tildelingsbrev for hver statskonto (kapittel/post). Oppstillingen viser i tillegg alle finansielle eiendeler og forpliktelser virksomheten står oppført med i statens kapitalregnskap.

Mottatte fullmakter til å belaste en annen virksomhets kapittel/post (belastningsfullmakter) vises ikke i kolonnen for samlet tildeling, men er omtalt i note B til bevilgningsoppstillingen. Utgiftene knyttet til mottatte belastningsfullmakter er bokført og rapportert til statsregnskapet, og vises i kolonnen for regnskap.

Avgitte belastningsfullmakter er inkludert i kolonnen for samlet tildeling, men bokføres og rapporteres ikke til statsregnskapet fra virksomheten selv. Avgitte belastningsfullmakter bokføres og rapporteres av virksomheten som har mottatt belastningsfullmakten og vises derfor ikke i kolonnen for regnskap. De avgitte fullmaktene framkommer i note B til bevilgningsoppstillingen.

Artskontorrapporteringen

Oppstillingen av artskontorrapporteringen har en øvre del som viser hva som er rapportert til statsregnskapet etter standard kontoplan for statlige virksomheter og en nedre del som viser eiendeler og gjeld som inngår i mellomværende med statskassen. Artskontorrapporteringen viser regnskapstall virksomheten har rapportert til statsregnskapet etter standard kontoplan for statlige virksomheter. Virksomheten har en trekkrettighet på konsernkonto i Norges Bank. Tildelingene er ikke inntektsført og derfor ikke vist som inntekt i oppstillingen.

Oppstilling av bevilgningsrapportering 31.12.2016

Utgiftskapittel	Kapittelnavn	Post	Posttekst	Note	Samlet tildeling*	Regnskap 2016	Merutgift (-) og mindreutgift
0340	Driftsutgifter	01	Driftsutgifter	A	114 995 000	117 262 765	-2 267 765
0340	Spesielle driftsutgifter	21	Spesielle driftsutgifter	A	1 740 000	1 659 456	80 544
0340	Tilskudd til trosoppløring og andre kirkelige formål	75	Tilskudd	B		39 658 500	
Sum utgiftsført					116 735 000	158 580 720	
Inntektskapittel	Kapittelnavn	Post	Posttekst		Samlet tildeling*	Regnskap 2016	Merinntekt og mindreinntekt(-)
3340	Driftsinntekter	01		A	2 211 000	3 214 415	1 003 415
3340	Spesielle driftsinntekter	02		A	1 740 000	1 659 456	-80 544
5309	Tilfeldige inntekter, ymse	29			0	203 512	
5700	Arbeids giveravgift	72			0	12 851 376	
Sum inntektsført					3 951 000	17 928 759	
Netto rapportert til bevilgningsregnskapet						140 651 962	
Kapitalkontoer							
60059101	Norges Bank KK /innbetalinger					8 534 217	
60059102	Norges Bank KK/utbetalinger					-153 679 727	
703876	Endring i mellomværende med statskassen					4 493 548	
Sum rapportert						0	
Beholdninger rapportert til kapitalregnskapet (31.12)							
					31.12.2016	31.12.2015	Endring
703876	Mellomværende med statskassen				-851 841	-5 345 389	4 493 548

* Samlet tildeling skal ikke reduseres med eventuelle avgitte belastningsfullmakter. Se note B for nærmere forklaring.

Note A Forklaring av samlet tildeling

Kapittel og post	Overført fra i fjor	Årets tildelingen	Samlet tildeling
340 01	96 000	114 899 000	114 995 000
340 21		1 740 000	1 740 000
3340 01		2 211 000	2 211 000
3340 02		1 740 000	1 740 000

Note B Forklaring til brukte fullmakter og beregning av mulig overførbart beløp til neste år

Kapittel og post	Stikkord	Merutgift(-)/ mindre utgift	Utgiftsført av andre iht. avgitte belastningsfullmakter(-)	Merutgift(-)/ mindreutgift etter avgitte belastningsfullmakter	Merinntekter / mindreinntekter(-) iht. merinntektsfullmakt	Om-disponering fra post 01 til 45 eller til post 01/21 fra neste års bevilgning	Innsparinger(-)	Sum grunnlag for overføring	Maks. overførbart beløp *	Mulig overførbart beløp beregnet av virksomheten
340 01/3340 01		-2 267 000		-2 267 000	1 003 000			-1 264 000	5 639 200	
340 21/3340 02		81 000		81 000	-81 000			0	0	
340 75	Mottatt belastningsfullmakt	0		0				0	0	

*Maksimalt beløp som kan overføres er 5% av årets bevilgning på driftspostene 01-29, unntatt post 24 eller sum av de siste to års bevilgning for poster med stikkordet "kan overføres". Se årlig rundskriv R-2 for mer detaljert informasjon om overføring av ubrukte bevilgninger.

Forklaring:
Kapittel/post 340 75: Mottatt belastningsfullmakt fra Kirkerådet kr 39 658 500 (ref note 4)

Oppstilling av artskontorrapporteringen 31.12.2016

	Note	2016	2015
Driftsinntekter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Innbetalinger fra gebyrer	1	0	0
Innbetalinger fra tilskudd og overføringer	1	1 072 711	1 082 268
Salgs- og leieinntekter	1	3 766 159	3 657 879
Andre inntekter	1	35 000	0
<i>Sum inntekter fra drift</i>		4 873 871	4 740 148
Driftsutgifter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Utbetalinger til lønn	2	105 337 051	98 869 241
Andre utbetalinger til drift	3	13 720 145	14 053 471
<i>Sum utbetalinger til drift</i>		119 057 195	112 922 712
Netto rapporterte driftsutgifter		114 183 325	108 182 565
Investerings- og finansinntekter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Innbetaling av finansinntekter		0	0
<i>Sum investerings- og finansinntekter</i>		0	0
Investerings- og finansutgifter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Utbetaling til investeringer		0	0
Utbetaling til kjøp av aksjer		0	0
Utbetaling av finansutgifter		0	0
<i>Sum investerings- og finansutgifter</i>		0	0
Netto rapporterte investerings- og finansutgifter		0	0
Innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten			
Innbetaling av skatter, avgifter, gebyrer mm.		0	0
<i>Sum innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten</i>		0	0
Tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten			
Utbetalinger av tilskudd og stønader	4	39 523 525	38 724 338
<i>Sum tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten</i>		39 523 525	38 724 338
Inntekter og utgifter rapportert på felleskapitler			
Grupplivsforsikring konto 1985 (ref. kap. 5309, inntekt)		203 512	208 302
Arbeids giveravgift konto 1986 (ref. kap. 5700, inntekt)		12 851 376	11 972 777
Nettoføringsordning for merverdiavgift konto 1987 (ref. kap. 1633, utgift)		0	0
<i>Netto rapporterte utgifter på felleskapitler</i>		-13 054 888	-12 181 079
Netto rapportert til bevilgningsregnskapet		140 651 962	134 725 823
Oversikt over mellomværende med statskassen			
Eiendeler og gjeld		2016	2015
Fordringer		2 300	25 100
Kasse		0	0
Bankkontoer med statlige midler utenfor Norges Bank		0	0
Skyldig skattetrekk		0	-4 568 710
Skyldige offentlige avgifter		0	0
Annen gjeld		-854 141	-801 779
Sum mellomværende med statskassen	5	-851 841	-5 345 389

Note 1 Innbetalinger fra drift

	31.12.2016	31.12.2015
<i>Innbetalinger fra gebyrer</i>		
Sum innbetalinger fra gebyrer	0	0
<i>Innbetalinger fra tilskudd og overføringer</i>		
Tilskudd fra andre statlige virksomheter	482 662	132 097
Tilskudd fra organisasjoner og stiftelser	510 000	813 294
Tilskudd fra næringsliv og private	80 049	136 877
Sum innbetalinger fra tilskudd og overføringer	1 072 711	1 082 268
<i>Salgs- og leieinnbetalinger</i>		
Salgsinntekt tjenester, utenfor avgiftsområdet	428 385	623 365
Eksteme refusjonsinntekter	2 672 065	2 625 667
Tilfeldige inntekter	347 185	334 470
Kursinntekter	318 525	74 378
Sum salgs- og leieinnbetalinger	3 766 159	3 657 879
<i>Andre innbetalinger</i>		
Annen driftsrelatert inntekt	35 000	0
Sum andre innbetalinger	35 000	0
Sum innbetalinger fra drift	4 873 871	4 740 148

Note 2 Utbetalinger til lønn

	31.12.2016	31.12.2015
Lønn	95 467 571	90 294 672
Arbeids giveravgift	12 851 376	11 972 777
Pensjonsutgifter*	0	0
Sykepenger og andre refusjoner (-)	-4 287 738	-4 673 868
Andre ytelser	1 305 842	1 275 660
Sum utbetalinger til lønn	105 337 051	98 869 241
<i>* Denne linjen benyttes av virksomheter som innbetaler pensjonspremie til SPK.</i>		
Antall årsverk:	146,4	149,5

Note 3 Andre utbetalinger til drift

	31.12.2016	31.12.2015
Husleie	1 506 909	1 583 273
Vedlikehold egne bygg og anlegg	0	0
Vedlikehold og ombygging av leide lokaler	0	0
Andre utgifter til drift av eiendom og lokaler	167 295	199 585
Reparasjon og vedlikehold av maskiner, utstyr mv.	0	0
Mindre utstyrsanskaffelser	158 931	77 333
Leie av maskiner, inventar og lignende	244 006	248 606
Kjøp av fremmede tjenester	3 665 077	3 918 742
Reiser og diett	5 094 700	4 777 389
Øvrige driftsutgifter	2 883 226	3 248 544
Sum andre utbetalinger til drift	13 720 145	14 053 471
Beløp som inngår i 75-posten (jmf note 4):		
6820 Trykksaker	16 275	17 062
6880 Kurs og seminar for eksterne deltakere	70 000	70 000
6891 Annen kontorkostnad	48 700	48 600
Sum andre utbetalinger til drift i henhold til Statsregnskapet	134 975	135 662

Note 4 Tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten

	31.12.2016	31.12.2015
Andre føringar 75-posten	134 975	135 662
Tilskudd til menigheter og fellesråd	39 523 525	38 724 338
Sum tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten	39 658 500	38 860 000
Andre føringar 75-posten (jmf note 3):		
6820 Trykksaker	16 275	17 062
6880 Kurs og seminar for eksterne deltakere	70 000	70 000
6891 Annen kontorkostnad	48 700	48 600
Sum andre utbetalinger til drift i henhold til Statsregnskapet	134 975	135 662

Note 5 Sammenheng mellom avregning med statskassen og mellomværende med statskassen.

Del A Forskjellen mellom avregning med statskassen og mellomværende med statskassen

	31.12.2016	31.12.2016	
	Spesifisering av bokført avregning med statskassen	Spesifisering av rapportert mellomværende med statskassen	Forskjell
Finansielle anleggsmidler			
Investeringer i aksjer og andeler*	0	0	0
Obligasjoner	0	0	0
Sum	0	0	0
Omløpsmidler			
Kundefordringer	0	0	0
Andre fordringer 1)	2 300	2 300	0
Bankinnskudd, kontanter og lignende	0	0	0
Sum	2 300	2 300	0
Langsiktig gjeld			
Annen langsiktig gjeld	0	0	0
Sum	0	0	0
Kortsiktig gjeld			
Leverandørgjeld	0	0	0
Skyldig skattetrekk	0	0	0
Skyldige offentlige avgifter	0	0	0
Annen kortsiktig gjeld 2)	-854 141	-854 141	0
Sum	-854 141	-854 141	0
Sum	-851 841	-851 841	0
1) Gjelder restgjeld lønnslån ansatt.			
2) Gjelder tilgodehavende eksternt finansierte prosjekter.			
* Virksomheter som eier finansielle anleggsmidler i form av investeringer i aksjer og selskapsandeler fyller også ut note 8 B			

Del B Spesifisering av investeringer i aksjer og selskapsandeler

	Ervervsdato	Antall aksjer	Eierandel	Stemmeandel	Årets resultat i selskapet	Balansført egenkapital i	Balansført verdi i
						selskapet	regnskap*
<i>Aksjer</i>							
Selskap 1							
Selskap 2							
Balansført verdi 31.12.2016							0
* Investeringer i aksjer er bokført til anskaffelseskost. Balansført verdi er den samme i både virksomhetens kontospesifikasjon og kapitalregnskapet.							